

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Vilka är bidragsfuskarna?

**En kvalitativ innehållsanalys av fenomenet bidragsfusk i svenska
tidningsmedier under perioden 2019 - 2021**

Naomi Teramoto & Sandra van Klaveren

Kandidatuppsats (SOPA63)

VT 2022

Handledare: Carina Tigervall

Abstract

Authors: Naomi Teramoto and Sandra van Klaveren

Title: *Who are the benefit cheaters? A qualitative content analysis of the phenomenon of benefit fraud in Swedish news media 2019-2021*

Supervisor: Carina Tigervall

Assessor: Mikael Sandgren

Benefit fraud became a major topic in the Swedish news media during the 1990's. The description of the benefit cheater in news reports has changed over time, often depending on the political landscape. The aim of this study was therefore to analyze how the phenomenon of benefit fraud is portrayed in news media in present time, between 2019-2021. The method chosen for this study was a qualitative content analysis using Håkan Jönsons problem perspective. The data used in the study consists of different types of articles from three major newspapers in Sweden, two traditional media channels and one alternative media. When analyzing our results, we applied discourse theory as well as the theoretical term governmentality related to neo-liberalism to understand both thoughts and opinions in terms of discourses as well as understand how the current political landscape might influence the thoughts and opinions of the current discourses surrounding benefit fraud. This study found that in large there are three major discourses surrounding benefit fraud between 2019-2021. The first being 'everyday cheating' which is characterized as something that can be done by anyone and is unrelated to factors such as an individual's income, ethnicity and gender. The second discourse is 'organized crime'. This discourse has a focus on categorical affiliation, the problem of benefit cheating is linked to the group affiliation of non-Swedes and criminals. Within this discourse, the act of benefit cheating is usually referred to as an organized crime, that is, a planned and systematic crime. The third discourse found is the 'system failure discourse'. This discourse lifts the focus away from the individuals and places the spotlight on the flawed system that surrounds the disbursement of benefits. The system in this discourse refers to the structures, laws, rules and regulations that curtail the discretion of the individual administrators who grant the benefits. Responsibility for incorrect payments being made lies within this discourse not on individuals who cheat or individual administrators who make mistakes, but rather on politicians who should review laws and regulations that can make it easier for administrators to reduce the number of incorrect payments.

Key words: Benefit Fraud, Discourse Theory, Neo-liberalism, Governmentality, Social Work.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 Problemformulering	1
1.2 Syfte	2
1.3 Frågeställningar	2
1.4 Arbetsfördelning	3
2. TIDIGARE FORSKNING	3
2.1 Attityder gentemot välfärdssystemet i Sverige	3
2.2 Bidragsfusk i Sverige över tid - diskurs från 1970-tal till 2010	4
2.3 Syn på bidragsfusk kopplat till politisk åskådning och kön	7
2.4 Försäkringsbedrägerier i allmänhet och effekten av lagar	8
2.5 Universell och partikulär välfärdsservice	9
2.6 Attityder till bidragsfusk ur ett jämförande internationellt perspektiv	10
3. TEORI	11
3.1 Diskursteori	11
3.1.1 Diskursteoretiska begrepp	12
3.2 Governmentality och nyliberalism	14
4. METOD	17
4.1 Val av metod	17
4.2 Urvalsprocess	18
4.3 Analysens genomförande	20
4.4 Metoddiskussion	21
4.5 Källkritik	22
4.6 Etiska överväganden	23
5. ANALYS	25
5.1 Vardagsfusket - Tillfället gör tjuven	25
5.1.1 Bidragsfusket som en enkel eller slapp handling	25
5.1.2 Allmänheten som bidragsfuskaren	27
5.2 Organiserad brottslighet - Tjuven gör tillfället	31
5.2.1 Icke-svenskar som bidragsfuskare	31
5.2.2 Kriminella till sin natur	33
5.3 Systemfel	36
5.3.1 Fokus på spelregler istället för spelare	37

5.4 Utveckling av och konflikter mellan diskurserna	39
6. AVSLUTANDE DISKUSSION	42
7. REFERENSER	45
7.1 Referenser empiri	47
8. BILAGA 1	50

1. INLEDNING

1.1 Problemformulering

Bidragfusk talades det sällan om i den svenska välfärdspolitiska debatten innan 1990-talet. Först då fick fenomenet en större spridning, även i de svenska tidningsmedierna (Lundström, 2013:631). Det tidiga 90-talet präglades av en syn på bidragfuskare såsom likställda invandrare för att efter år 1995 förklaras som något som allmänheten sysslade med till följd av en allmän bristande arbets- och bidragsmoral (Lundström, 2011:92). Sedan dess har begreppet bidragfusk kontinuerligt skiftat i innehåll och innebörd.

Ett sätt att undersöka hur bidragfusk konstrueras i tidningsmedier är genom att analysera diskurser. Kortfattat innebär en diskurs hur förståelse kring ett fenomen skapas genom det sätt en väljer att beskriva det (Bryman, 2018:640). Lundström (2013) gör en jämförande diskursanalys av hur dagstidningar och politiska bloggar skriver om bidragfusk mellan åren 2000-2010 i Storbritannien och Sverige. Lundström kopplar de olika diskurserna till ländernas respektive välfärdsregim, där Sverige har en socialdemokratisk medan Storbritannien har en liberal. Kopplingen till välfärdsregimen synliggörs genom att bidragfusket i Sverige beskrivs som ett kollektivt problem vilket innebär en kollektiv förlust, medan bidragfusket i Storbritannien får en mer individuell inramning där tidningsmedierna beskriver enskilda bedragare som att de lever ett lyxliv på pengar de fuskat till sig. Framställningen av bidragfusk i svensk tidningsmedia, menar Lundström, är attacker på den svenska sjukförsäkringen som i förlängningen innebär attacker på mottagarna av den universella välfärdsstaten. Politiska försök att lyfta fram frågan om bidragfusk, och nyhetsrapporteringen kring sådana försök, bör inte förstås som ett sätt att bekämpa bidragfusk. Enligt Lundström bör det istället förstås som ett försök att minska förtroendet för syftet med välfärdsstaten och omvandla detta till en fråga om arbetsmarknadsdeltagande (Lundström, 2013:643).

Sveriges socialdemokratiska välfärdsregim möjliggör ett mycket omfattande och generöst universellt och offentligt välfärdssystem (Stenström, 2021:774f). En faktor som påverkar allmänhetens stöd för välfärdssystemet är graden av misstänksamhet som finns hos befolkningen ifråga om att välfärdssystemet felaktigt utnyttjas eller missbrukas (Svallfors, 2011:809). Ett steg i

ledet för att minska antalet felaktiga utbetalningar är att arbeta med attitydförändringar hos befolkningen. Ett exempel på ett attitydförändringsarbete är Bidragsbrottslagen som tillkom 2007. Bidragsbrottslagens syfte var bland annat att bidra till en ökad tilltro för välfärdssystemet, liksom att felaktiga utbetalningar skulle minskas i och med en kriminalisering av felaktigt utnyttjande av socialförsäkringen. Vid utvärdering av lagen 2018 framkommer att anmälda bidragsbrott varken har ökat eller minskat under perioden 2008-2015. Vad som däremot har ändrats är att fokus på frågor kring bidragsbrottslighet i form av kontroll och felaktiga utbetalningar har ökat (Finansdepartementet, 2019:17f). Ett ökat fokus på frågor om bidragsbrottslighet samt missbruk av välfärdssystemet förekom även under 1990-talets och 2000-talets respektive ekonomiska kriser (Svallfors, 2011:814). Dock verkar innebörden av fenomenet bidragsfusk ha skiftat sedan dess (Stenström, 2021; Lundström, 2011; Korsell 2005).

Då fokus på frågor kring bidragsfusk har ökat samtidigt som innebörden av fenomenet förändras kontinuerligt finner vi det intressant att undersöka innebörden av fenomenet i nutid. Detta anser vi vara relevant då diskussioner och debatt kring bidragsfusk kan tänkas påverka medborgarnas syn på välfärdssystemet. Då detta i sin tur påverkar socialpolitiken och därmed bidragstagarna och bidragsgivarna - klienter och socialarbetare - anser vi att en innehållsanalys av fenomenet bidragsfusk i svensk nyhetsrapportering är synnerligen relevant för en uppsats i socialt arbete.

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att analysera vad bidragsfusk betyder i nyhetsrapporteringar och debatt i några centrala svenska tidningsmedier mellan åren 2019-2021.

1.3 Frågeställningar

- Hur kommer diskussioner kring fenomenet *bidragsfusk* till uttryck i tidningsmedier mellan åren 2019-2021?
- Vilka konfliktlinjer finns mellan diskussionerna?
- Hur har framställningen av bidragsfusket kommit att utvecklas jämfört med den tidigare studerade perioden 1980 - 2010?

1.4 Arbetsfördelning

I stort har den inbördes arbetsfördelningen varit jämnt fördelad, där vi har tagit oss an nya avsnitt tillsammans med en bestämd riktning, som vi har nått genom kontinuerlig diskussion.

Huvudansvar för olika delar av uppsatsen har enbart varit aktuellt i skrivandet av analysdelen där vi har delat upp de olika funna diskurserna oss emellan. Sandra har haft huvudansvar för avsnitten 5.2 och 5.4 och Naomi har haft huvudansvar för avsnitten 5.1 och 5.3. Samsyn i detta moment har nåtts genom att vi har läst varandras utkast, för att på så sätt se över att innehållet är något som vi båda begriper och står bakom.

2. TIDIGARE FORSKNING

Vi börjar med att kort beskriva hur vi gick tillväga i vår sökning efter tidigare forskning. För att hitta relevant forskning använde vi sökord och söksträngar som *bidragsfusk*, *bidragsbrott*, *felaktiga utbetalningar*, *benefit cheating* och *attitudes welfare Sweden* i LubSearch. Ytterligare forskning hittades genom referenser i den litteratur som vi fann genom LubSearch. Vi använde oss även av databasen Scopus för att hitta litteratur som citerat en del av den redan funna litteraturen.

2.1 Attityder gentemot välfärdssystemet i Sverige

Svallfors (2011) skriver i sin artikel vilka faktorer som påverkar allmänhetens stöd för en universell och offentlig välfärd. En faktor som Svallfors finner är att om ett stort antal individer tror att många fuskar eller felaktigt utnyttjar välfärdssystemet så minskar välfärdsstaten i legitimitet. Svallfors skriver vidare kring trender i attityder till välfärdsstaten i Sverige mellan 1981 och 2010. Han menar att allmänhetens stöd för välfärdspolitiken generellt sett har varit stabil under dessa år och att där attitydförändringar har skett har dessa varit i en positiv riktning, det vill säga att stödet för den förda politiken har ökat. År 2010 var fler svenskar villiga att betala högre skatt för välfärdspolitiska syften, samtidigt som uppfattningen att välfärdssystemen missbrukas minskade från att ha varit relativt utbredd under mitten av 1980-talet (Svallfors, 2011:809; 814; 819).

Misstänksamheten angående fusk inom välfärdssystemet minskade såväl efter den ekonomiska krisen under 1990-talet som under finanskrisen på 2000-talet. Trots att debatten och rapporteringen om bidragsfusk och missbruk av välfärdssystemet alltså hade ökat så hade misstänksamheten hos svenskarna mot detsamma minskat (Svallfors, 2011:814). Generellt sett finns det alltså ett starkt förtroende för olika delar av den svenska välfärdsstaten (Svallfors, 2011:809).

I en attitydundersökning gjord av delegationen för korrekta utbetalningar från välfärdssystemen (Finansdepartementet, 2019) framkommer att attityder till bidragsfusk är mer tillåtande då konkreta exempel på fusk tas upp, vilket kan tyda på att det råder en okunskap bland befolkningen om att vissa former av bidragsfusk faktiskt är brottsligt. Vidare ses systematiskt fusk som värre än enstaka fuskande. Det framkommer även att det anses vara allvarligare att människor som har rätt till bidrag inte får det än att det fuskas. Gällande uppfattning om omfattningen av fusk å 2019 ligger nivån i linje med en tidigare studie gjord 2010 (Finansdepartementet, 2019:59). De faktorer som har störst betydelse för en tillåtande attityd är om en person är arbetslös, icke-akademiker och ung. Andra demografiska faktorer är av mindre betydelse (Finansdepartementet, 2019:51).

2.2 Bidragsfusk i Sverige över tid - diskurs från 1970-tal till 2010

Forskning kring diskursen om bidragsfusk i Sverige är sparsam. Den forskning som vi har hittat är från Lundström (2011; 2013), Korsell (2005) samt Stenström (2021). Lundström skriver att frågan om fusk i bidragssystemet fram till 1990-talet inte utgjorde någon väsentlig del av den välfärdspolitiska debatten, även om vissa politiska aktörer försökte sätta frågan på kartan (2011:8). Det var alltså på 1990-talet som begreppet bidragsfusk etablerades i Sverige (Lundström, 2013:631). Andra begrepp som beskriver likartade fenomen har dock funnits. Korsell beskriver hur begreppet ekonomisk brottslighet myntades på 1970-talet men att det då främst avsåg brott i näringslivets toppar (2005:33). Detta följde med även in på 1980-talet där ekobrottsligheten och dess moral utmanade socialdemokraternas välfärdssamhälle med höga skatter. Ekobrottsligheten utgjorde således en stor fråga för socialdemokraterna på 1980-talet och 1982 tillsattes Kommissionen för ekonomisk brottslighet. Eko-kommissionens retorik syftade till att komma åt uppåt, men i praktiken blev det entreprenörer i kända branscher, som hantverkare,

som drabbades (Korsell, 2005:35). 1980-talet avslutades med konkurser och bankkras vilket innebar att diskussioner om fiffel och fuskade ökade. På 1990-talet talades det om bidragsfusk sedan en rapport, framlagd av Riksrevisionsverket, visade att 5-7 miljarder kronor om året betalats ut felaktigt till följd av fiffel. Bidragsfuskaren kom alltså i fokus först under 1990-talet. Tidigare hade begrepp om ekonomiskt fusk främst varit kopplat till ekobrottslighet i näringslivets topp. Vidare låg tanken om folkhemmet nära förknippat med bidrag. Fusk och fiffel med bidrag riskerade därav att urholka idén om det goda samhället om det visade sig att dess invånare inte var så goda. Vidare kan det sena inträdet av diskussionen om bidragsfusk vara kopplat till att det i vissa fall berör de svagaste grupperna i samhället (Korsell, 2005:37).

Det svåra statsfinansiella läget på 1990-talet skapade ett gynnsamt klimat för nyliberala angrepp mot välfärdsstaten då med ett ökat fokus på missbruk av socialförsäkringen (Lundström, 2011:68). Den då pågående diskussionen om bidragsfusk ingick dock inte i den välfärdspolitiska debatten utan i den migrationspolitiska. Bidragsfusk talades det alltså inte om i termer av ett allmänt problem utan i termer av ett problem kopplat till flyktingar och invandrare där invandrare i nyhetsrapporteringen ofta framställdes som kriminella (ibid). Inställningen att invandringen skulle begränsas, och att välfärden istället bör tryggas till förmån för icke invandrade svenskar, var under denna tid vanligt förekommande inom nyhetsrapporteringen (Lundström, 2011:70f). Det migrationspolitiska fokuset ifråga om bidragsfusk bör kopplas till det då nystartade partiet Ny demokrati vars kärnfrågor berörde minskade statliga utgifter och begränsad invandring. I sin retorik valde partiet att använda bidragsfusket som ett verktyg för att föra igenom sina kärnfrågor, med fokus på gruppen invandrare som bidragsfuskare (Lundström 2011:68). Även om bidragsfusket framförallt kopplas till invandrare mellan åren 1990 till 1995 så är invandras bidragsfuskande ett återkommande tema fram till år 2010, vilket markerar slutet på Lundströms studerade period (2011:71).

Under sent 1990-tal började en konservativ diskurs att slå rot i Sverige gällande att minska felaktiga utbetalningar från välfärdssystemet. Detta var sprunget ur ett missnöje med tidigare politik. Kritikerna menade att den tidigare politiken hade lagt ett för litet fokus på mottagarens moraliska skyldigheter och noggrannhet och ett för stort fokus på mottagarens sociala rättigheter till ekonomisk ersättning (Stenström, 2021:779). Vid den här tidpunkten har fokuset för

bidragsfusk skiftat från att vara kopplat till invandrare till att bli ett problem för allmänheten. Diskussioner kring bidragsfusk får även högre politisk legitimitet då det kan diskuteras utan en ideologisk underton (Lundström, 2011:89). De förklaringsmodeller som används för att beskriva den kollektiva aspekten av bidragsfusket tar sig former såsom att bidragsfusket är en konsekvens av en systemanpassning eller ett moraliskt förfall. I linje med denna retorik ligger fokus under denna period på bidragsfusk kopplat till sjukförsäkringen, där det ifrågasätts huruvida alla de som får sjukersättning verkligen är sjuka (Lundström, 2011:115). Detta föranleder diskussioner kring diagnostyper såsom utmattningssyndrom och huruvida dessa bör avmedikaliseras (Lundström, 2011:121).

Under mitten av 2000-talet tar borgerliga partier över regeringsmakten vilket påverkar diskussionerna kring bidragsfusk. Efter 2006 förs den samhälleliga diskussionen utifrån det faktum att ett ökat synliggörande av fusk har använts för att nedskärningar i välfärdssystemet ska anses legitima. Den borgerliga regeringen genomför ett antal åtstramningar av socialförsäkringens regelverk, både gällande arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen (Lundström, 2011:134). De reaktioner som följer är att fler djupgående personporträtt av enskilda personer som har drabbats av åtstramningarna förs fram i tidningsmedier, ofta med en empatisk underton. Det som kännetecknar denna period är även att uppfattningen om bidragsfusket förstärks genom finansialiserade, individualiserande och generaliserande strategier, för att legitimera den relevans det har för politiken samt framhålla den moraliska aspekten av bidragsfusket (Lundström, 2011:136). Exempel på den moraliska aspekten är att nedskärningar i välfärdssystemen tolkas av vissa som attitydreglerande åtgärder snarare än ekonomiska (Lundström, 2011:139). Diskursen före utformningen av bidragsbrottslagen, som utfärdades 2007, la ett fokus på just attityder gentemot socialförsäkringen. Försäkringens legitimitet var beroende av medborgarnas känsla av moralisk plikt kopplat till ansöknings av bidrag (Stenström, 2021:779).

Kriminaliseringen av välfärdsbedrägeri, bidragsbrottslagen, trädde i kraft 2008. Lagen omfattar specifika typer av bidrag, ersättningar, pensioner och lån. Den straffar de bidragstagare som medvetet eller genom oaktsamhet försöker att få otillbörlig ersättning från de utbetalande myndigheterna, kommunerna eller a-kassorna (SFS 2019:652). Det strängaste straffet är sex års

fängelse (Stenström, 2021:775). Stenström pekar på hur bidragsbrottslagen i Sverige inte främst tjänade syftet att straffa de som fuskade, då avgifter kopplade till bidragsbrott fanns redan före 2007. Istället låg fokuset på hur bidragsbrott ska regleras, alltså på vilket sätt tvång ska administreras (Stenström, 2021:780).

I samband med att lagen trädde i kraft bildades inom Försäkringskassan en bedrägerienhet, vars uppgift var att utreda förekomsten av felaktiga utbetalningar. Detta kontrollsystem, hävdar artikelförfattaren, är ett konglomerat av statliga logiker. Kontrollfunktionen är en kombination av en nyliberal logik och ett byråkratiskt ideal för genomförandet av en konservativ syn på socialförsäkringssystemet där den moraliska skyldigheten gentemot välfärdsstaten står i förgrunden (Stenström, 2021:773).

Stenström menar vidare på att införandet av interna kontrollenheter samt kriminaliseringen av välfärdsbedrägeri är att förstås som ett exempel på hur, speciellt i anglosaxiska länder, välfärdsstaten går mot ett mer repressivt och nyliberalt håll. För att exemplifiera lyfter Stenström upp hur gränser mellan polis och socialtjänst tynar bort i de anglosaxiska länderna. Vidare pekar artikelförfattaren även på hur nedskärningar i välfärden skapar brottslingar (Stenström, 2021:774). Dessa nedskärningar samt den nyliberala skepsisen gentemot välfärdsstaten omformar tillhandahållandet av välfärdstjänster och gör polisarbete och kriminalisering till ett verktyg i hanteringen av vissa mottagare av välfärden. Artikelförfattaren lyfter även att sedan skapandet av bedrägerienheten inom Försäkringskassan har fler områden än bidragsfusk fokuserats på, såsom grov organiserad brottslighet, företagshälsa samt ekonomisk brottslighet, detta i samarbete med andra myndigheter som, exempelvis, polisen. Artikelförfattarens huvudsakliga slutsats är att olika politiska rationaliteter samverkar i det bredare försöket att använda kriminalisering och polisarbete för att forma välfärdstagares agerande (Stenström, 2021:788).

2.3 Syn på bidragsfusk kopplat till politisk åskådning och kön

Goossen, Johansson och Lundström (2021) skriver i sin artikel hur tidigare forskning har visat att det råder en korrelation mellan individers intresse för politik och deras tro på att få människor utnyttjar statliga bidrag. Tidigare forskning har även visat en korrelation mellan personer som

står ideologiskt åt vänster respektive åt höger och deras tro på andras hederlighet. Personer som står politiskt till vänster har i större utsträckning en tilltro till att människor inte nyttjar allmänna bidrag felaktigt medan de till höger i större utsträckning tror att individer gör det (Goossen, Johansson & Lundström, 2021:116). Artikelförfattarna menar vidare att frågor kring bidragsfusk utgör en speciellt känslig punkt i debatten då välfärdsstaten i sig är politiskt uppdelande samtidigt som informationen om hur pass mycket utnyttjande som i praktiken sker är sparsam. Detta sätter frågan om bidragsfusk i en särskilt känslig kontext för skickliga retoriker att använda som ett verktyg för att retoriskt rama in sin politik. Gällande den sociokulturella tillhörigheten och inställningen till bidragsfusk pekar de på en koppling mellan invandrarfientlighet, allmän misstro och välfärdschauvinism där det senare innebär ett ideologiskt ställningstagande som framhåller att välfärdsförmåner enbart bör vara tillgängliga för landets medborgare, alltså inte till immigranter (ibid). I artikeln visar de även ett samband mellan kön och misstanke om andras fusk. Sambandet existerar oberoende av personlighet och egenintresse och kvinnor utgör den grupp som har högst tilltro till att andra inte fuskar (Goossen, Johansson & Lundström, 2021:137).

2.4 Försäkringsbedrägerier i allmänhet och effekten av lagar

Tennyson (2008) problematiserar den ökade polisverksamheten kring försäkringsbedrägerier i USA, alltså bedrägerier av olika typer av såväl statliga som privata försäkringar. Hon menar att den ökning man sett av försäkringsbedrägerier skulle kunna bero på en ökad polisverksamhet som leder till att fler fall än tidigare upptäcks och att det eventuellt inte finns någon faktisk ökning. Ökad polisverksamhet kan minska tilliten mellan försäkrare och konsumenter. Detta kan i sin tur leda till fler fall av bedrägerier eftersom studier visat att konsumenter som har negativa uppfattningar om försäkringsinstitutioner uttrycker en mer accepterande attityd till bedrägeri. För att på ett effektivare sätt förebygga bedrägerier menar Tennyson att det bland annat är viktigt att förstå de olika dimensionerna av bedrägeri samt förhållandet mellan konsumentens beteende och institutionella regler (Tennyson, 2008:1182).

Från ett kriminologiskt teoretiskt perspektiv menar man att individer vid sitt val att begå försäkringsbedrägeri väger in potentialen för straffrättsliga åtgärder som böter, fängelse och förlorat anseende. Då försäkringsbedrägeri kan vara svårt att bevisa är sannolikheten att

upptäckas liten, vilket kan göra individen mer benägen att begå bedrägeribrott. Trots en relativt liten risk att upptäckas kan det enligt traditionella modeller verka avskräckande om straffen är tillräckligt stora. Om det inte går att göra straffen så omfattande att de har den önskade avskräckande effekten krävs istället att fler bedrägerier kan upptäckas för att uppnå en avskräckande effekt. Under 1990-talet i USA kom en rad olika lagar att införas i kampen mot bedrägeri. I en studie gällande de ersättningskrav inom bilförsäkringar som var mest associerade med bedrägeri visades att lagarna resulterade i ett lägre antal av sådana krav. Den största effekten kom från lagar som förordade försäkringsgivare att införa särskilda utredningsenheter vilket indikerar att en höjd sannolikhet att upptäcka bedrägerier är mer effektivt än höjda straff i preventionen av bedrägerier (Tennyson, 2008:1190f).

2.5 Universell och partikulär välfärdsservice

Rothstein och Kumlin tar upp begreppet socialt kapital, som avser den grad av tillit som medmänniskor har till varandra i ett samhälle, och lyfter hypotesen att det sociala kapitalet kan kopplas till hur samhället väljer att organisera sina offentliga institutioner (Kumlin & Rothstein, 2001:153). De kopplar denna hypotes till det som inom socialpsykologin kallas proceduriell rättvisa, vilket utgörs av medborgarens kontakt med offentliga institutioner och huruvida de i detta möte upplevde sig bli rättvist och likabehandlade. Rothstein och Kumlin lyfter att det råder ett samband mellan graden av förtroende för domstol och polis och graden av förtroende för medmänniskor - ett samband som existerar oberoende av variabler såsom ålder, inkomst och utbildning (Kumlin & Rothstein, 2001:155). Vidare råder det även ett samband mellan generellt politiskt förtroende och upplevelse av proceduriell rättvisa i kontakt med de offentliga institutionerna (Kumlin & Rothstein, 2001:154). Artikelförfattarna problematiserar sedan detta samband genom att dela upp välfärdsservicen i selektiv och universell service. Det förstnämnda innefattar sådant som en medborgare får ta del av efter att en individuell behovsprövning har gjorts, såsom socialbidrag. Det senare är då något som medborgare får ta del av utan att en individuell behovsprövning har gjorts, såsom kommunal barnomsorg. Kopplat till upplevelsen av tillit och upplevelsen av att ha blivit likabehandlad i kontakt med välfärdsstatens institutioner framhåller Rothstein och Kumlin en problematik med den selektiva servicen, i jämförelse med den universella. Den selektiva servicen är något som medborgaren får ta del av genom en individuell behovsprövning som baseras på byråkratens tolkning av ett regelverk som inte är helt

precis i sin utformning. Med andra ord får byråkraten tolka lagen i varje enskilt fall. Rothstein och Kumlin menar att detta tolkningsutrymme ger upphov till misstankar hos de medborgare som kommer i kontakt med den selektiva servicen, där tankar om godtycke, diskriminering och fusk gör sig gällande. Detta till skillnad mot de universella offentliga verksamheterna där tolkning av lagtext inte är aktuellt (Kumlin & Rothstein, 2001:156). Vad Rothstein och Kumlin menar på är alltså att graden av tillit hos en medborgare sänks ju fler tillfällen hen har kontakt med välfärdsstatens selektiva service - där tankar om godtycke och diskriminering ges utrymme i och med byråkratens möjlighet av tolkning av regelverk. Då den universella servicen ej innefattar detta element höjs medborgarens grad av tillit ju fler gånger hen har kontakt med den universella servicen (Kumlin & Rothstein, 2001:158ff).

2.6 Attityder till bidragsfusk ur ett jämförande internationellt perspektiv

Lundström (2011:8f) skriver i sin avhandling att välfärdspolitiken i USA och Storbritannien berört frågor om bidragsfusk redan under 1970- och 80-talen. I USA finns det överlag en positiv attityd till att staten ska ta ansvar för individens välfärd. Trots det har det varit svårt att genomföra välfärdspolitiska insatser. Den främsta faktorn till det är att man i USA, liksom i Storbritannien, Kanada och Australien, har en negativ bild av bidragstagare och deras arbetsmoral samt en uppfattning om att bidragstagare fastnar i bidragsberoende och att de ofta fuskar sig till ersättningar. Till skillnad från Kumlin och Rothstein (2001:158ff) som menar att medborgarnas tillit minskar i kontakt med välfärdsstatens selektiva service menar Lundström (2011:8f) att tilliten till välfärdspolitiken i större utsträckning påverkas av negativa uppfattningar om bidragsmottagare. Den offentliga debatten kring bidragsfusk i USA och även i Storbritannien fokuserar således på den enskilde fuskaren, alltså mer på individnivå än systemnivå. Istället för att diskuteras mot bakgrund av strukturella missförhållanden, kopplas därmed fattigdom och ett behov av bidrag till negativa karaktärsdrag hos individen. Det gör att det i USA blir svårt att genomföra välfärdspolitiska insatser som gynnar utsatta grupper. Främst är det grupperna arbetslösa och kvinnor som drabbas, men i synnerhet svarta. Debatten om bidragstagare och bidragsfuskare i USA utgör därigenom en arena för uttalanden av stereotyp rasistisk eller sexistisk karaktär (Lundström, 2011:8f).

Lundström (2013) gör i en artikel en diskursanalys av hur dagstidningar och politiska bloggar skriver om bidragsfusk i Sverige och Storbritannien mellan åren 2000 och 2010. I artikeln kopplar Lundström de olika nationella diskurserna till deras respektive välfärdsregim där Storbritannien har en liberal välfärdsregim medan Sverige har en socialdemokratisk. Denna koppling exemplifieras genom att bidragsfuskaren i Storbritannien framställs som en individuell bedragare som lever lyxliv på pengar denne fuskat till sig från statens välfärdsprogram medan bidragsfusk i Sverige framställs som ett kollektivt problem (Lundström, 2013:642f).

Exempelvis tenderar tidningsmedier i Storbritannien att rapportera om de individuella bidragsfuskarna med namn, bostadsort och ålder och en ofta ingående beskrivning av vad de har gjort och hur de har gått tillväga samt även vilken livsstil som bidragsfusket har lett till. Detta skiljer sig från Sveriges nyhetsrapportering av bidragsfusk som inte går in på de specifika bidragsfuskarna i lika stor omfattning utan snarare rapporterar genom att redogöra för summan av den ekonomiska förlusten som bidragsfusket innebär på nationell nivå - alltså i termer av en kollektiv förlust (Lundström, 2013:636f).

3. TEORI

I det här kapitlet kommer vi att beskriva de teorier som vi tillämpar i vår analys av empirin samt motivera valen av dessa. Vi börjar med att presentera diskursteori för att sedan presentera det teoretiska begreppet governmentality som även kopplas till nyliberalism.

3.1 Diskursteori

Att undersöka hur ett fenomen diskuteras kan göras med hjälp av diskurser. En diskurs kan sägas vara "ett bestämt sätt att tala om och förstå världen" (Winther Jørgensen och Phillips, 2000:7). Diskursteorin baserar sig på idén om att vårt sätt att prata aktivt bidrar till det sätt som vår omvärld och våra identiteter skapas och förändras på. Vidare är diskursteorin lämplig när man vill undersöka de diskurser som finns på samhällsnivå inom ett särskilt område och vid en viss tidpunkt (Winther Jørgensen och Phillips, 2000:27). Då vi är intresserade av att undersöka vad bidragsfusk betyder i några centrala svenska tidningsmedier mellan åren 2019-2021, det vill säga

undersöka diskurser kring bidragsfusk inom ett särskilt område och vid en viss tidpunkt, så menar vi att diskursteorin är en lämplig teori i vår studie för att fördjupa vår förståelse.

Vi kommer i denna uppsats att utgå från Winther Jørgensen och Phillips (2000) definition av diskursteori. Winther Jørgensen och Phillips har inspirerats av Laclau och Mouffes huvudverk *Hegemony and Socialist strategy* från 1985. Winther Jørgensen och Phillips beskriver att Laclau och Mouffes diskursteori utgår från den poststrukturalistiska uppfattningen att det sociala är en diskursiv konstruktion som ger mening och innehåll till den sociala världen. Vi har vidare förstått Winther Jørgensen och Phillips tolkning av diskursteorins överordnade tanke som att sociala fenomen aldrig är statiska vilket innebär att betydelser inte är statiska utan ständigt föränderliga. Då betydelse inte kan fastställas slutgiltigt sker det ständigt en social strid om hur olika delar av verkligheten, exempelvis samhälle och identitet, ska definieras. Diskurser ska därmed inte betraktas som slutna enheter, då varje diskurs ändrar form i kontakt med andra diskurser. Nyckelordet i teoribildningen blir därav diskursiv kamp, då diskurser konkurrerar för att bli hegemoniska - alltså lyckas med att fixera orden på just sitt sätt, och göra det till allmängiltigt. Betydelser bör alltså inte ses som fixerade då det pågår en ständig strid om sanningen. Utfallet av den diskursiva kampen får sociala konsekvenser och Winther Jørgensen och Phillips menar att det är diskursanalytikerns uppgift att studera diskursernas kamp mot entydighet på alla nivåer i det sociala (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:13, 31).

3.1.1 Diskursteoretiska begrepp

Vi kommer här att redovisa de begrepp från diskursteorin som är relevanta i vår analys, såsom vi uppfattar Winther Jørgensen och Phillips (2000) beskrivning av dem. Vi börjar med en definition av diskurs. En *diskurs* är ett försök att skapa entydighet genom fixering av betydelse inom ett särskilt område eller domän. Alltså, tillfälliga fixeringar av betydelse i en i grunden föränderlig terräng. Strävan mot entydighet gör att andra möjligheter och betydelser utesluts (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:33f).

De möjliga betydelser som de tecken som diskursen utesluter har, utgörs av det *diskursiva fältet* (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:34). Med *tecken* menas exempelvis ett ord eller ett begrepp. Ett tecken får sin betydelse genom att skilja sig från andra tecken (Winther Jørgensen & Phillips,

2000:16). Till exempel får ordet 'bidrag' betydelse genom att skilja sig från 'lån' eller 'avdrag'. En diskurs kan liknas vid ett fiskenät där varje knut i nätet representerar ett tecken. Knutarna i fiskenätet får sin betydelse utifrån var i nätet de sitter samt ifråga om hur de skiljer sig från andra knutar i nätet. Det vill säga, tecknen i en diskurs får sin betydelse genom att relateras till varandra på fixerade sätt (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:33). Det finns olika typer av *knuttecken*; nodalpunkter och mästersignifikanter.

De knuttecken som erhåller en privilegierad status kallas för *nodalpunkter*. Andra tecken ordnas kring nodalpunkterna och får på så sätt sin betydelse fixerad genom att relateras till dessa på bestämda sätt inom en viss domän. Fixeringen av nodalpunkten möjliggör därmed att andra knutar får betydelse i relation till nodalpunkten. Ett exempel på nodalpunkt inom den medicinska diskursen är 'kroppen' varifrån 'vävnad' och 'symtom' kan få sin betydelse fixerad (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:33). De tecken vars betydelse diskurser strider om att ge innehåll åt kallas *flytande signifikanter*. Det vill säga, tecken som inte är fixerade till sitt innehåll utan som i hög grad är öppna för tillskrivning av olika betydelser och som olika diskurser försöker ge betydelse och innehåll åt på sitt specifika sätt (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:35). En flytande signifikant, som kan bilda en beteckning för en identitet, är mästersignifikant (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:50). *Mästersignifikant* kan bilda en beteckning för en identitet såsom 'man' eller 'mamma' (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:57). Olika diskurser erbjuder olika innehåll till mästersignifikanten 'man'.

Att konstatera vilka ord eller begrepp som utgör knuttecken i en diskurs räcker inte för att säga något om hur en diskurs är organiserad, eftersom knuttecken i sig själva är tomma tecken. Det viktiga är att undersöka knuttecknens relation till andra tecken och detta kan göras genom att studera ekvivalenskedjor. En *ekvivalenskedja* är det specifika sätt som olika tecken sorteras och kedjas ihop på i relation till varandra. Dessa kedjor säger något både om hur man är samt om hur man inte är, vad man liknar och vad man skiljer sig ifrån (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:50f). Genom att kedja ihop tecknen 'mamma' – 'varm' – 'omhändertagande' etableras identiteten som mamma i relation till något annat. När vissa identitetsmöjligheter, genom en etablering av ekvivalenskedjor, poängteras medan andra ignoreras sker *gruppbildning*.

Gruppbildningar är alltid tillslutningar, de blir till genom att andra tolkningar utesluts och kan på så sätt ses som en reducering av möjligheter (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:51f).

Även om specifika diskurser vid särskilda historiska tidpunkter kan framstå som självklara eller naturliga så förmår ingen diskurs att etablera sig fullt ut. Istället står diskurser alltid i ett konfliktförhållande till andra diskurser som definierar verkligheten på ett annat sätt och som därmed förmedlar andra normer för det sociala handlandet (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:54f). *Diskursordning* kallas det när två eller flera diskurser konkurrerar om entydighet i samma domän. Detta kan innebära såväl diskursiv konflikt som diskursiv samklang (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:64). Begreppet för diskursiv konflikt är *antagonism*. Begreppet kan användas för att beskriva den konflikt som uppstår när olika identiteter inom samma terräng står i vägen för varandra, alltså när normerna för olika identiteter står i motsättning till varandra. Antagonismen upplöses genom en *hegemonisk intervention* vilket innebär att en fixering görs tvärs över de kolliderande diskurserna. En lyckad hegemonisk intervention innebär att en diskurs dominerar i en terräng där det tidigare rådde en konflikt (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:55).

3.2 Governmentality och nyliberalism

Då vi avser undersöka hur fenomenet bidragsfusk beskrivs mellan åren 2019-2021 i några centrala tidningsmedier krävs ytterligare ett teoretiskt ramverk för att analysera vårt material. Alltsedan slutet av 1980-talet har nyliberalismen haft ett inflytande på Sveriges regeringar (Gullberg & Fredriksson Humlesjö, 2020:98). Åren 2019-2021 kan därför tänkas vara präglade av en nyliberalistisk anda inom politiken, vilket gör att detta är något som behöver förstås samt tas i beaktning i analysen av vår empiri. Inom ramen för vår analys kan ett sätt att förstå hur politik och diskurs samverkar göras genom begreppet *governmentality*. Michel Foucault myntade begreppet i en serie av föreläsningar som han höll mellan 1978 och 1979 på Collège de France. Begreppet betonar en styrning som inte är disciplinär utan en form av styrning där deltagarna deltar frivilligt (Encyclopædia Britannica, 2020). Vi kommer i den här studien huvudsakligen att använda oss av Thomas Lemkes artikel, som är en tolkning baserad på arkiverade ljudband av Michel Foucaults föreläsning år 1979 på Collège de France (Lemke, 2001:190).

Enligt Lemke, menar Foucault att det inte är möjligt att studera tekniken för makt utan att studera den politiska rationalitet som ligger till grund för makten (Lemke, 2001:191). Den nyliberala politiska rationaliteten lyder under regeln om maximal ekonomi (Foucault, 1997:74). Termen politisk rationalitet pekar på en specifik form av representation där den politiska maktutövningen rationaliseras. Rationaliseringen sker genom definierandet av begrepp samt specifikationen av objekt och vi förstår detta som att det går att likna vid skapandet av en diskurs. Specifikationen av begrepp och objekt ger möjlighet för regeringen att erbjuda lösningar för att hantera problemet såsom de har definierat det. Politisk rationalitet utgörs alltså inte enbart av neutral kunskap utan bör snarare ses på som en bearbetning av verkligheten som politiker kan åtgärda. Görs detta med framgång så kan politiker vinna legitimitet (Lemke, 2001:191).

För att exemplifiera politisk rationalisering kan begreppet frihet användas, vilket i sig tycks eftersträvansvärt för individer. Inom den nyliberala rationaliseringen är friheten inte fri att välja, du är skyldig att vara fri, och friheten utövas genom valen du gör (Rose, 1999:87).

Frihetsbegreppet kan alltså ses som ett begrepp vars innebörd har formats av det politiska styret och som fyller instrumentella syften för den rådande styrningsformen (Dean, 2009:21). Detta utgör därmed en domän som det politiska styret hela tiden måste förhålla sig till i sin styrning av folket (Madsen, 2014).

Lemke skriver att Foucault använder begreppet government i en vidare mening än bara politisk. Enligt Lemke, menar Foucault att frågor om government inte alltid har hänförts enbart till det politiska styret då det fram till 1700-talet placerades i ett större sammanhang såsom inom medicinen, religionen och pedagogiken. Government innefattade då, förutom den statliga förvaltningen, även element såsom vägledning för familj och barn, själens ledning liksom självkontroll. Begreppet *governmentality* kan definieras som "the conduct of conduct" vilket innefattar både individens styrning av sig själv och individens styrning av andra. "Conduct of conduct" kan också ses på genom kopplingen mellan makt och subjektiveringsprocesser där det sistnämnda innebär sättet som en uppfattar sig själv på. Lemke skriver vidare att vad Foucault vill visa är hur den moderna autonoma individen och den moderna suveräna staten har varandra att tacka för varandras uppkomst (Lemke, 2001:191).

Enligt nyliberalismens logik styrs (*governs*) individer till att bli autonoma entreprenörer av sig själva (Lemke, 2001:199). Nyliberalerna menar att beslut kan fattas genom beräkningar på förväntad avkastning versus risken för förlust samt andra marknadsvillkor. Så även inom sociala domäner som familjen, äktenskapet och karriären. Genom att individen ses som en rationell varelse, som fattar sina egna beslut efter ett marknadstänk, så kan individen göras ansvarig för konsekvenserna av sina handlingar. Individen blir på så sätt indirekt styrd och kontrollerad av staten samtidigt som individen görs ansvarig för sig själv. Det gör i sin tur att ansvaret för sociala risker, som fattigdom och sjukdom, hamnar på individen istället för på staten (Lemke, 2001:200f).

Målet för den nyliberala kritiken av välfärdsstaten är undanträngning av socialpolitik och den sociala förvaltningen genom att reformera kulturen kring dessa områden. Nyliberalismens sätt att uppnå detta mål genomförs genom en typ av statlig konstruktivism i form av kulturreformer. Främst gällande marknaden, som inom nyliberalismen förkroppsligar uppföranderegler som garanterar frihet. Omstruktureringen av det sociala bör alltså, enligt denna logik, ta formen av marknader (Dean, 2009:201). Kärnan i nyliberalismen ligger i omformningen av staten till en mer marknadsvänlig struktur och kultur. Nyliberalismen vilar alltså på antagandet att en stark stat utgör en grundpelare i bygget (Nyberg, 2016:199).

I och med att marknadsformen utgör den underliggande organisatoriska principen för samhället och staten, ses till och med kriminalitet på som en marknad. Den kriminella likställs då med vilken person som helst, alltså som en rationell-ekonomisk individ som investerar i förväntningen om avkastning med en viss risk för förlust. Vidare är den nyliberala hållningen till kriminalitet att en viss grad av kriminalitet inte är dysfunktionellt för ett samhälle. Kriminaliteten visar snarare på att samhället fungerar optimalt när till och med distributionen av kriminalitet regleras. En total elimination av kriminalitet är därmed inte eftersträvansvärt för det straffrättsliga systemet. Istället bör en tillfällig och skör balans eftersträvas mellan utbudet av kriminalitet och efterfrågan av sanktioner. Detta då nyliberalismen håller som sanning att individer i grunden är rationella, vilket innebär att balansen mellan förväntad avkastning och risk för förlust utgör den domän för kontroll som staten kan använda sig av för att reglera graden av

kriminalitet i ett samhälle. Alltså fokuserar det straffrättsliga systemet på spelreglerna istället för spelaren (Lemke, 2001:199f).

Avslutningsvis är vår ambition att våra teorier ska komplettera varandra, där diskursteorin hjälper oss att anta ett poststrukturalistiskt förhållningssätt till materialet, där innehållet ses på som manifestationer av diverse samhälleliga konstruktioner av verkligheten. Vidare utgör teorins begreppsbyggnad praktiska verktyg för att koppla samman diskussionernas begreppsmässiga innebörd. Att en nyliberalistisk anda råder i politiken har vidare lett till vårt antagande att detta i sin tur har påverkat de omgärdande diskussionerna som vi undersöker. Vi menar att en förståelse för begreppet governmentality möjliggör en förståelse för hur nyliberalistiska idéer skulle kunna rationaliseras i diskussioner. Det teoretiska begreppet governmentality exemplifieras alltså genom nyliberalism.

4. METOD

I följande avsnitt kommer vi att beskriva vårt tillvägagångssätt i genomförandet av studien. Vi börjar med att beskriva valet av metod. Därefter berör vi urvalsprocessen, analysens genomförande, metoddiskussion och källkritik. Slutligen tar vi upp de etiska överväganden som är relevanta i vår studie.

4.1 Val av metod

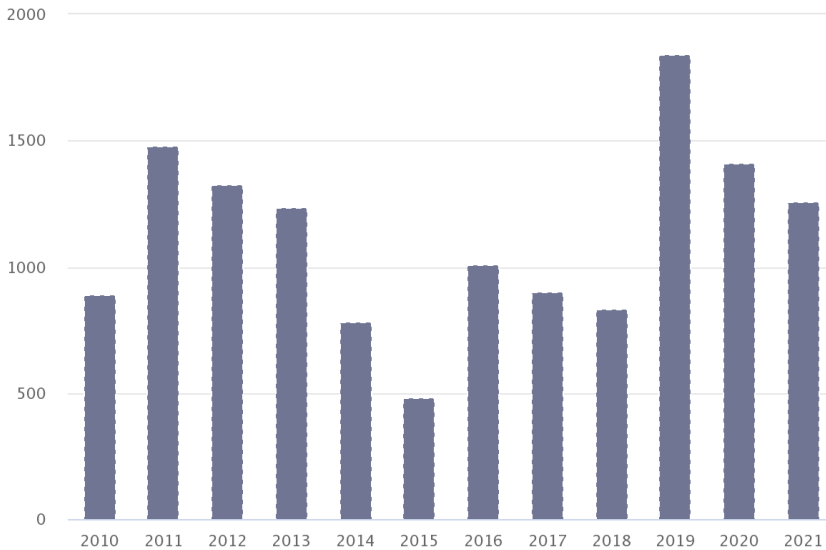
Vi har använt oss av en kvalitativ innehållsanalys som metod. Bryman skriver att en sådan kan hjälpa en att hitta bakomliggande teman i empirin. Däremot beskrivs sällan ett praktiskt tillvägagångssätt för hur dessa teman kan hittas (Bryman, 2011:505). För att hitta teman har vi valt att sortera och bearbeta vårt insamlade material med hjälp av Håkan Jönsons problemperspektiv (2008). I enlighet med problemperspektivets modell har vi ställt ett antal frågor till materialet, vars innehåll kommer att redogöras för senare under metodkapitlet. Där kommer vi även motivera varför vi anser att modellen är användbar i vår studie. Efter att Jönsons problemperspektiv har hjälpt oss att sortera och bearbeta vårt material har vi applicerat diskursteorin för att tolka materialet och har på så sätt funnit ett antal diskurser i vårt material.

Diskurserna har sedan analyserats med hjälp av det teoretiska begreppet *governmentality* för att fördjupa analysen ytterligare.

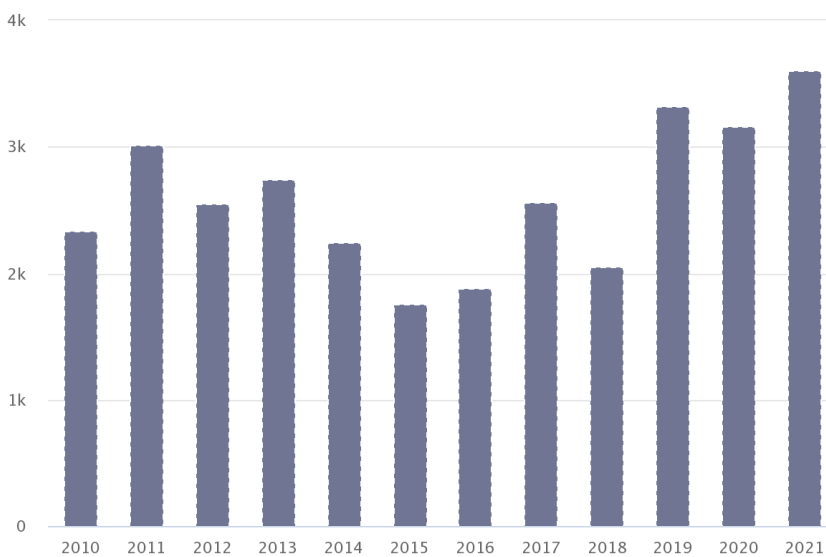
4.2 Urvalsprocess

Syftet med vår studie är att analysera vad bidragsfusk betyder i nyhetsrapporteringar och debatt i några centrala svenska tidningsmedier. Vi har tillgång till nyhetsartiklar i databasen Mediarkivet genom Retriever Research och gjorde våra empirisökningar där. Då bidragsbrottslagen trädde i kraft 2008 (SFS 2019:652) tänker vi att den idag lär vara väletablerad och att en betydande del av nyhetsrapporteringen kring fenomenet bidragsfusk numera sker i termer av bidragsbrott. Vi använde oss därför både av sökordet *bidragsfusk* och *bidragsbrott*. Det finns fler sökord som vi anser hade passat vår studie, som exempelvis *välfärdsbrott* och *felaktiga utbetalningar*, men på grund av mängden av artiklar som finns på våra ursprungliga två sökord samt vår begränsade tidsram har vi valt att avgränsa oss och därmed inte använda oss av dessa ord i våra sökningar. Lundström (2011) har i sin doktorsavhandling gjort en omfattande diskursanalys av fenomenet bidragsfusk mellan 1990-2010 vilket innebar att vi bortsåg från att undersöka dessa år då det inte skulle bidra med något nytt på området. Vår utgångspunkt blev därigenom att undersöka omfattningen av nyhetsrapporteringen rörande bidragsfusk mellan åren 2010-2021. Antal artiklar om bidragsfusk når sin topp 2019 (se figur 1) och artiklar om bidragsbrott når sin topp 2021 (se figur 2). Vi är intresserade av vad det är som gör att antal artiklar peakar kring dessa årtal och valde därmed ut åren 2019-2021 för vår studie.

Vi valde rikstäckande nyhetstidningar och uteslöt därmed lokala tidningar. Detta eftersom vi är intresserade av hur synen på bidragsfusk har sett ut i centrala och etablerade kvällstidningar liksom i en alternativ nättidning. Utifrån en sökning kring vilka webbaserade dagstidningar som har flest läsare per månad under 2021 valde vi Expressen och Aftonbladet (Larsson, 2021). Då alternativmedia tar allt större plats i samhället har vi även valt att ta med en alternativ nättidning som underlag för vår empiri. I vårt fall har vi valt Samhällsnytt som idag är en av de största inom denna nyhetsdomän (Reuters Institute Digital News Report, 2020) och som även utgör det enda alternativmedia som är sökbar i Mediarkivet. Vi använder både webbartiklar och tryckt press, dock finns det för Samhällsnytt endast webbartiklar.

Figur 1: Antal artiklar för respektive årtal som sökordet *bidragsfusk* förekommer i under perioden 2010 - 2021 i samtliga tidningar i Mediearkivet.

Figur 2: Antal artiklar för respektive årtal som sökordet *bidragsbrott* förekommer i under perioden 2010 - 2021 i samtliga tidningar i Mediearkivet.

Totalt antal artiklar i Aftonbladet, Expressen och Samhällsnytt mellan 2019-01-01 och 2021-12-31 för söksträngen *bidragsfusk OR bidragsbrott* är 419 stycken. Efter ett grovt urval bland dessa artiklar, baserad på en snabb överblick av artikeln, sorterade vi sedan bland de relevanta artiklarna utifrån de mönster vi kunnat se förekomma i det grova urvalet. Sorteringen

baserade sig på följande mönster: *Individ/familjefall kring assistansersättning, individ/familjefall kring politiker, individ/familjefall i övrigt, utpekande av samhällsgrupp samt generell rapportering kring bidragsfusk/bidragsbrott*. I den sistnämnda kategorin var antalet artiklar fortfarande högt. Därför skapade vi följande underkategorier: *Bidragsfusket i siffror, lokalt bekämpande av bidragsfusk/jämförande av städer, artiklar som berör politikernas fuskande, politiker/myndigheter anses göra för lite/bör göra mer mot bidragsfusk/bidragsbrott samt politiker/myndigheter vill göra mer mot /bidragsfusk/bidragsbrott*. Sedan har vi sedan valt ut vår slutgiltiga empiri, efter en mer noggrann genomläsning av artiklarna. På så sätt har vi både en uppfattning om olika typer av artiklars förekomst samt även en uppdelning baserat på variation i vår empiri. Vår slutgiltiga empiri består av 39 artiklar.

4.3 Analysens genomförande

För att bearbeta, koda och tematisera innehållet i vår slutgiltiga empiri använde vi oss av Håkan Jönsons modell problemperspektiv (2008). Perspektivet kan vara till hjälp vid analys av sociala problem och har sin grund i socialkonstruktivismen (Jönson, 2008:5). Det innebär att perspektivet inte fokuserar på ett socialt problem som om det vore ett objektiva problem. Istället är målet med perspektivet att möjliggöra en analys som förklarar på vilket sätt problemet framstår som ett problem i samhället. Exempel på hur detta görs är genom att undersöka vem som påstår att det är ett problem samt hur, var och när detta görs. På så sätt kan ett socialt problem analyseras genom att exempelvis belysa vilka grupper som får definiera problemet samt vilka orsaker och lösningar som pekas ut, och vad det får för konsekvenser för dem som anses drabbade av det sociala problemet (Jönson, 2008:5f). Vi anser att perspektivet är användbart i vår studie då vi inte vill studera bidragsfusk som objektiva problem utan istället avser analysera hur diskussioner kring bidragsfusk ser ut i tidningsmedier och vilken betydelse bidragsfusk har i dessa diskussioner.

Det första steget i kodningen av materialet var att utifrån Håkan Jönsons modell systematiskt ställa en rad frågor till artiklarna. Frågorna berör problemets (såsom det framställs i respektive artikel) karaktär, orsaker, lösningar, dramaturgi och roller, konsekvenser och omfattning, historia och utveckling samt illustrationer och exempel (Jönson, 2008:9). Frågor kring orsak kan till exempel handla om huruvida det rör sig om voluntaristiska orsaker som understryker individens

fria vilja eller om det istället rör sig om deterministiska orsaker som framhåller omgivningens påverkan och strukturella faktorer (Jönson, 2008:10).

Efter att ha besvarat frågorna för varje artikel kunde vi sedan koda vår empiri utifrån följande fem hjälpkategorier: *Vilken person/grupp det rör sig om, orsak till fusket, konsekvenserna av fusket, lösningar till fusket samt orsak till att skriva om fusket/det egentliga problemets karaktär.* Med hjälp av diskursteori tolkade vi det bearbetade materialet och vi kunde då med hjälp av teorin finna teman i våra artiklar. Dessa teman utgör de diskurser vi menar finns i vår empiri. Sist i analysen av empirin applicerade vi det teoretiska begreppet governmentality.

4.4 Metoddiskussion

Graden av validitet i en kvalitativ studie avgörs utifrån i vilken utsträckning en observerar och undersöker det en har avsatt sig att observera eller undersöka (Bryman, 2018:465). Vi har avsatt oss att undersöka hur diskussioner kring bidragsfusk har sett ut mellan åren 2019-2021 på de digitala tidningsmedierna med störst spridning; Aftonbladet och Expressen samt en alternativ nättidning - Samhällsnytt. Vår empiri har vi fått genom att söka på artiklar i dessa nyhetstidningar som innehåller orden *bidragsfusk* och *bidragsbrott* för att sedan bearbeta de utvalda artiklarna med hjälp av Jönssons problemperspektiv (2008). Efter det har vi tillämpat bland annat diskursteori på vår empiri, som stöd i att tolka materialet. Vi har alltså undersökt det vi hade avsett att undersöka och har därmed en relativt hög validitet. Graden av validitet skulle dock kunna vara högre, då vi enbart har använt oss av två sökord för att hitta vår empiri. Fler sökord relaterade till begreppet bidragsfusk hade eventuellt kunnat bidra till att bredda studiens analys och resultat ytterligare.

Graden av reliabilitet kan i kvalitativ forskning delas upp i extern- och intern reliabilitet. Den externa reliabiliteten avgörs av i vilken grad undersökningen kan replikeras. Hög replikerbarhet innebär hög extern reliabilitet. Bryman skriver att detta kriterium är svårt att fullständigt efterleva inom kvalitativ forskning då det är omöjligt att "frysa en social miljö" (ibid). Vi har i största möjliga mån försökt att vara transparenta i hur vi har gått tillväga i empirisökningen, urvalsprocessen samt i analysen av vår studie. Vidare finns de artiklar som utgör vår empiri kvar på Mediarkivet efter att uppsatsen är färdigskriven, vilket möjliggör för en annan person att

replikera vår studie med hjälp av de kodningar och tematiseringar som vi har redogjort för under rubrik 4.1 och 4.2. Vi menar därmed att undersökningen är relativt replikerbar vilket innebär en förhållandevis hög extern reliabilitet. Däremot är vi medvetna om att bearbetning med hjälp av Jönsons problemperspektiv (2008) samt tolkning med hjälp av diskursteori båda innehåller ett visst mått av godtycklighet då de båda angreppssätten lämnar ett visst individuellt tolkningsutrymme av materialets innehåll. Tolkningsutrymmet kan därtill tänkas påverkas av våra egna tidigare kunskaper och vår förförståelse om ämnet. Detta medför att vår uppsats replikerbarhet är måttlig.

4.5 Källkritik

Vi vill belysa några av de kriterier som Bryman ställer upp gällande empirins kvalitet vid en dokumentstudie (Bryman, 2011:489). Gällande kriteriet trovärdighet, som berör huruvida materialet är utan förvrängningar och felaktigheter, menar vi att det i vår studie inte är av större vikt om det kriteriet är uppfyllt. Detta då vi avser att undersöka diskussioner kring bidragsfusk och därmed undersöka hur bidragsfusk framställs. Med hänsyn till studiens konkreta syfte tar vi därmed inte tidningsartiklarna som hårda fakta och påstår inte att det som skrivs är sanningsenligt. Nästa kriterie - meningsfullhet, som behandlar artiklarnas tydlighet och begriplighet, är enligt oss av större vikt. Detta eftersom vi måste kunna tolka texterna i vår analys och då behöver de vara tydligt skrivna och begripliga för oss. Vi anser att så har varit fallet och att kriteriet till hög grad är uppfyllt. Det sista kriteriet vi vill lyfta är representativitet, som berör om materialet är typiskt för den kategori det tillhör. Vi är intresserade av att undersöka hur diskussionen om bidragsfusk har sett ut i centrala och etablerade kvällstidningar liksom i en alternativ nättidning. Vi har därmed valt de rikstäckande nyhetstidningarna Expressen och Aftonbladet utifrån att de på webben hade flest läsare år 2021 (Larsson, 2021). Dessutom har vi valt att inkludera en stor alternativmedia då sådan media tar allt större plats i samhället. Vidare har vi valt att använda oss av olika typer av artiklar, allt från insändare till ledartexter. Med detta i åtanke kan vårt material sägas vara representativt för hur kampen om betydelsen av bidragsfusk har kommit till uttryck i en del av den svenska samhällsdebatten. Däremot kan vi inte uttala oss om hur kampen om betydelse har kommit till uttryck i hela samhällsdebatten. På grund av vår begränsade tid att genomföra studien har vi inte kunnat använda oss av fler olika tidningar såsom betaltidningar och tidningar med andra särskilda politiska inriktningar. Hade vi gjort detta hade

vi eventuellt kunnat hitta fler betydelser av bidragsfusk. Vi kan därmed inte påstå att de betydelser av bidragsfusk som vi hittat i vårt material är heltäckande för nyhetsrapporteringen i stort.

Frågan om representativitet kan även ställas inom ramen för det material som vi har samlat in, alltså huruvida de diskurser som vi har funnit kan anses vara representativa för det material som vi har gått igenom. I analysen används flest citat från Aftonbladet och minst från Samhällsnytt. Att så är fallet beror på att vi har använt de citat som tydligast visar på respektive funnen diskurs. Vidare framträder de tre diskurserna i olika grad i de olika tidningsmedierna liksom att vissa citat visar tydligare på diskursen till skillnad från andra i respektive tidningsmedier. Detta innebär att resultatet i sin helhet är att anses som relativt representativt för de tre tidningsmedierna, även om citaten från respektive tidningsmedia förekommer i varierande grad i analysen.

Slutligen krävs en redogörelse för valet att använda oss av ordet bidragsfusk, detta då ordet kan framstå som laddat med värderingar. Exempelvis kan valet av ord uppfattas som en positionering av oss som uppsatsskrivare där vårt syfte är att agera poliser i nyhetsterrängen. Detta är inte vårt syfte. Vi har valt att använda ordet som utgångspunkt för studien då det är ett ord som förekommer flitigt i nyhetsrapporteringen. Ordet har även använts inom tidigare forskning, se exempelvis Lundström (2011). Dessa två exempel tyder på att ordet bidragsfusk kan förstås som ett väletablerat begrepp i dagens Sverige. Vidare innebär syftet med vår studie att detta ord kommer att fyllas med olika typer av innehåll beroende på hur diskurserna ser ut kring bidragsfusk.

4.6 Etiska överväganden

I vetenskapsrådets skrift om forskningsetiska principer från år 2002 framhålls fyra principer för individskydd som vardera bör tas i beaktning ur ett forskningsetiskt perspektiv. Dessa principer berör information, samtycke, konfidentialitet och nyttjande och kan alla förstås vara aktuella när det rör sig om kontakt med privatpersoner såsom vid intervjuer eller användandet av sociala-medier konton eller bloggar (Vetenskapsrådet, 2002:6). Då vår empiri enbart utgår från dokument som har publicerats på större kanaler för tidningsmedier innebär det att vårt insamlade material har genomgått en etisk prövning ifråga om bland annat skydd av individens privatliv, i

enlighet med Tryckfrihetsförordningen samt de publicistregler som finns (SFS, 2018:1801; Journalistförbundet, 2021). Att en person har samtyckt till att ställa upp på en intervju eller valt att skriva en insändare i en av de större nyhetstidningarna betraktar vi som ett informerat accepterande av att det hen säger och tycker kommer att offentliggöras och därmed göras allmänt tillgängligt för andra. Utifrån det faktum att vårt insamlade material är offentligt material som gjorts tillgängligt för allmänheten gör vi bedömningen att det ur en etisk synvinkel går att använda materialet i vår studie. Ytterligare en etisk avvägning som vi har fått göra handlar om att det via en Google-sökning på våra citat går att hitta ursprungsartikeln. Utifrån artiklarnas offentlighet anser vi att detta inte är problematiskt för vår studie. Som tidigare nämnt har personer som ställt upp i en intervju till en nyhetstidning varit medvetna om att materialet kommer att offentliggöras.

Ytterligare etiska övervägningar har gjorts kopplat till formen för vår empiri, alltså traditionella- och alternativa tidningsmedier. Jönsson skriver att man som forskare måste hålla sig symmetrisk till sin empiri, alltså att man inte behandlar vissa artiklar som sann fakta och andra som fördomar och värderingar (Jönsson, 2008:7). Då vi som skriver denna uppsats har vissa svårigheter att acceptera det narrativ som den alternativa nyhetssidan framställer måste vi förhålla oss till detta på ett forskningsetiskt sätt. Detta etiska problem kan ses som ligga i linje med den kritik som ibland riktas mot kvalitativ forskning från det kvantitativa hållet. Kritiken berör den kvalitativa forskningens subjektiva element som baseras på forskarens egna förförståelse om vad som är viktigt (Bryman, 2011:368). Vi har därför i så stor utsträckning som möjligt försökt att förhålla oss objektiva till vårt material, med vetskapen om att vi rent innehållsmässigt sympatiserar mer med visst material. Denna medvetenhet hoppas vi kan bidra till ett större avståndstagande från den subjektiva dimensionen av den kvalitativa forskningen. Dessutom innebär vår forskningsfråga att vi har läst artiklarna utifrån ett perspektiv där vi undersöker hur de konstruerar verkligheten och ger betydelse åt fenomenet bidragsfusk. Vi har därmed inte intresserat oss för en objektiv sanning och på så sätt även distanserat oss i förhållande till våra uppfattningar om rätt eller fel i förhållande till empirin.

5. ANALYS

I denna del av uppsatsen kommer vi att analysera vår empiri med hjälp av diskursteori samt det teoretiska begreppet *governmentality*. I vår empiri har vi hittat tre skilda sätt att prata om bidragsfusk inom de tre tidningsmedier vi undersökt, det vill säga tre olika diskurser. Dessa är vardagsfuskdiskursen, organiserad brottslighet diskursen samt systemfelsdiskursen. Diskurserna kommer att beskrivas i varsitt avsnitt. Slutligen följer ett avsnitt som fokuserar på utvecklingen av och skiljelinjerna mellan diskurserna.

5.1 Vardagsfusket - Tillfället gör tjuven

Den första diskursen som vi har funnit i vårt material har vi valt att kalla *vardagsfusket*. Namnet kommer sig av att detta fusk karakteriseras av att det inte är organiserat eller kopplat till andra kriminella handlingar. Det är snarare en fråga om en 'tillfället gör tjuven-handling' som den breda allmänheten sysslar med. Denna handling kopplas inom diskursen till att socialförsäkringssystemet inte är strikt nog i sin utformning, vilket gör att personen ifråga inte tycker sig kunna avstå från fusk. Inom diskursen framkommer även en fråga om karaktär, där valet att fuska för att tillfället ges visar på en bristande moral.

Nodalpunkten i diskursen är *välfärdssystemet* då välfärdssystemet utgör den knutpunkt varifrån alla andra knutar får betydelse. Alltså, inget bidragsfusk eller välfärdsfiffel utan ett välfärdssystem. Fenomenet bidragsfusk är inom denna diskurs att betrakta som ett tecken vars innehåll skapas i förhållande till diskursens definition av välfärdssystemet. Bidragsfusket kan sett till andra diskurser på området samtidigt förstås som en flytande signifikant då det är ett begrepp som diskurserna tävlar om att ge innehåll åt. Mästersignifikanten inom vardagsfuskdiskursen är *bidragsfusken*.

5.1.1 Bidragsfusket som en enkel eller slapp handling

Begreppet bidragsfusk är att förstås som ett tecken inom vardagsfuskdiskursen. Tecknet bidragsfusk ekvivaleras med ett icke-organiserat och relativt slapt fuskande. Detta går att se i följande citat som rör bidragsfusket och dess primära orsaker, presenterat i procent:

4,7 procent av utbetalningarna är felaktiga [...] Vi uppskattar att ungefär 75 procent av felen är orsakade av de sökande. Dessa fel består framförallt i att felaktiga uppgifter har lämnats vid ansökningstillfället eller att ändrade förhållanden inte har meddelats. (*Aftonbladet*, 1 juni 2019)

Bidragfusket konstitueras i citatet genom att personer lämnar felaktiga uppgifter vid ansökan om bidrag samt att personer uteblir med information till myndigheterna då ändrade förhållanden i deras livsföring uppkommer. Det förstnämnda framställer en enkelhet i att lämna felaktiga uppgifter till en myndighet, då det utgör en så pass stor andel av de felaktiga utbetalningarna. Det andra, att inte ge information om ändrade förhållanden, visar på det till synes slappa i brottsligheten. Ett sorts passivt fuskande vars form kan tänkas upplevas som mindre brottsligt än ett aktivt planerat och systematiskt fusk.

Fokuset på det till synes enkla i fuskandet innebär att felaktiga utbetalningar inte enbart förpassas till felande individer utan att diskursen lyfts till att tala om ett bristande system ifråga om utbetalningar. Enskilda individers inte helt genomtänkta fuskande möjliggörs alltså genom systemets utformning. Ett exempel på detta görs genom nästkommande citat som rör en irakisk försvarsministers fuskande med bidrag i Sverige:

Men att en person som Najah al-Shammari efter tio år av svenska myndigheter klassas som sjuk alternativt oförmögen att arbeta reser en rad frågetecken [...] Men Najah al-Shammari tycks ganska ofta ha besökt sitt gamla hemland och därför inte alltid fått de bidrag han sökt. Var hans avsikt över huvud taget att skapa sig en ny framtid i Sverige? [...] Sjuk verkar han ju inte heller vara. I så fall kanske han inte skulle orka med att vara försvarsminister i just Irak. (*Aftonbladet*, 27 november 2019)

Vardagsfuskdiskursens tecken bidragfusket, kan med hjälp av citatet ovan ses på som inneha såväl en individuell som en strukturell förklaring. Individens karaktär sammankopplas med systemets funktionsgrad ifråga om att säkerställa att utbetalningar är korrekta. Tillfället gör tjuven sammanfattar därmed bidragfusket inom vardagsfuskdiskursen. Detta visas även på i följande citat:

Försäkringskassan inför slumpmässiga kontroller av föräldrapenning före utbetalning, skriver de i ett pressmeddelande. Genom att kontrollera ansökningar om föräldrapenning innan utbetalningarna görs minskar risken för att pengar betalas ut felaktig, skriver Försäkringskassan som även menar att det hjälper föräldrar att göra rätt. (*Aftonbladet*, 24 september 2019)

Citatet visar hur bidragsfusket inom vardagsfuskdiskursen fokuserar på hur system kan hjälpa individer att fatta rätt beslut. Detta fokus kan förstås som att de enskilda individernas ansvar ifråga om felaktiga handlingar minskar då ansvaret istället åläggs system och rutiner som ska komma in och 'hjälpa föräldrarna att göra rätt'. Denna retorik kan ses som att den ligger i linje med den förklaringsmodell som användes under 2000-talet där tanken var att allmänhetens fuskande bland annat var en effekt av en systemanpassning (Lundström, 2011:115).

5.1.2 Allmänheten som bidragsfuskaren

Mästersignifikanten är en flytande signifikant som kan bilda en beteckning för en identitet såsom 'man' eller 'mamma' (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:57). Olika diskurser erbjuder exempelvis olika innehåll till mästersignifikanten 'man'. Inom vardagsfuskdiskursen ekvivaleras mästersignifikanten bidragsfuskaren med att det kan vara *vem som helst*. Nedanstående citat berör en riksdagsledamot som har lämnat felaktiga uppgifter om boendekostnader och på så sätt fått ut högre bidrag än vad hon har haft rätt till. Citatet är ett av flera exempel på hur mästersignifikanten bidragsfuskaren konstitueras inom diskursen:

Då tog den liberala riksdagsledamoten Emma Carlsson Löfdahl en timeout efter att *Aftonbladet* avslöjat att hon hyrde sin makes lägenhet för 13 000 kronor i månaden - trots att avgiften låg på drygt 2 000 kronor. Sammanlagt hade hon på så sätt kunnat kvittera ut en halv miljon i bidrag för bostaden. Dessutom har hon på eget bevåg tagit en timeout i väntan på åklagarens utredning av hennes fall. Sedan mars har hon fått riksdagslön på 66 900 kronor i månaden, utan att lägga två strån i kors. (*Aftonbladet*, 22 juni 2021)

Citatet ger att bidragsfuskaren inom diskursen inrymmer höginkomsttagare som är väletablerade i samhället, då kvinnan i fallet var riksdagsledamot under fuskperioden. För att exemplifiera bredden i mästersignifikanten följer nästkommande citat där en socialbidragstagare definieras som bidragsfuskare:

Fusket bland hushåll i Sverige som lever på socialbidrag har tredubblats på bara några år. En metod att tillskansa sig dubbla bidrag som man inte har rätt till är att fejka en skilsmässa. (*Samhällsnytt*, 8 april 2021)

Citatet lyfter fram gruppen 'personer som lever på socialbidrag' som bidragsfuskare. Fusket genomförs enligt artikeln genom att fejka en skilsmässa och på så sätt få ut dubbelt bostadsbidrag och underhållsstöd. Nästkommande citat visar ytterligare bredd ifråga om vem som utgör bidragsfuskaren inom vardagsfusksdiskursen:

Tre bröder och två systrar misstänks ha lurat till sig miljonbelopp som personliga assistenter åt sin rullstolsburne pappa i Södertälje. Att döma av offentliga uppgifter är alla väletablerade i samhället, i flera fall med höga inkomster. En av de misstänkta bröderna är advokat på en byrå med inriktning mot affärsjuridik, en annan är pilot. En tredje broder är polis, ett yrke han haft under hela den misstänkta brottsperioden. (*Expressen*, 31 augusti 2021)

Citatet kommer från en nyhetsartikel där fallet rör barnen till en pappa med funktionsnedsättning. Barnen lurade till sig stora summor pengar genom att påstå sig vara pappans assistenter. Citatet visar exempel på bidragsfuskarens identitet inom vardagsfusksandets diskurs där det i detta fall rör sig om medlemmar av samma familj där barnen har välbetalda jobb, är etablerade i samhället samt har olika kön.

Tanken om den 'breda allmänhetens fusk' har funnits med i Sverige sedan 90-talet, då begreppet bidragsfuskaren trädde in i Sverige som efterföljare till det smalare begreppet ekobrottsling, som främst avsåg näringslivstoppar. Att bidragsfuskaren sattes på kartan först under 90-talet kan delvis kopplas till att bidragsfusk helst inte talades om i större utsträckning. För det första då det

satte tanken om folkhemmet - som är nära förknippat med bidrag - på kant, något som kunde tänkas urholka idén om det goda samhället med de goda invånarna. För det andra kan det sena inträdet kopplas till en oro inför att de svagaste grupperna i samhället skulle drabbas hårdast av en diskussion rörande bidragsfuskare (Korsell, 2005:37). Detta till trots etablerades begreppet på 90-talet där det bland annat fick en allmän prägel. Bidragsfuskaren kunde då vara näringslivstopp, socialbidragstagare eller del av en idrottsförening, alltså i linje med vardagsfuskdiskursens definition av bidragsfuskaren idag. På 90-talet medförde den allmänna syn på bidragsfuskaren att den svenska självbilden blev präglad av en syn på svensken som på nedåtgång moraliskt (Korsell, 2005:41). Denna självbild har följt med sedan 90-talet. Ett aktuellt exempel är Delegationen för korrekta utbetalningar från välfärdssystemens rapport från 2019 där de pekar på attitydförändringar hos befolkningen som det viktigaste området för ett arbete mot att minska felaktiga utbetalningar (Finansdepartementet, 2019:17f). Det är alltså medborgarnas moraliska kompass som måste åtgärdas för att minska felaktigheter i utbetalningar.

Nedanstående citat berör föräldrar som tillfälligt flyttar utomlands men som ändå låter de bosättningsbaserade förmånerna ticka på:

Den vanligaste förklaringen är att familjen dragit utomlands, till exempel tagit ett sabbatsår i Thailand eller flyttat till föräldrarnas hemland. Barnbidrag, föräldrapeng, bostadsbidrag tickar på - trots att man inte har rätt till pengarna. (*Expressen*, 1 september 2021)

Detta citat syftar på de barn som är folkbokförda i Sverige men som av myndigheter inte går att få tag på, det vill säga ett tecken på att bidragsfusk äger rum. Bidragsfuskaren utgörs i detta citat av föräldrar som låter barnbidrag, föräldrapeng och bostadsbidrag fortsätta komma in på kontot, trots att de inte uppehåller sig i landet. Föräldrarna beskrivs i artikeln såsom antingen vara svenskfödda eller att någon av eller båda föräldrarna ursprungligen kommer från ett annat land. Mästersignifikanten breddas alltså något där artikeln antyder att bidragsfuskaren både kan vara svenskfödd eller utlandsfödd. Vardagsfusket yttrar sig genom den passiva handlingen att inte meddela myndigheter om en tillfällig flytt och på så sätt låta de bosättningsbaserade bidragen komma in på kontot.

Delegationen för korrekta utbetalningar från välfärdssystemen har i en attitydundersökning kommit fram till att attityder gentemot fusk är mer tillåtande då konkreta exempel på bidragsfusk lyfts, vilket kan tyda på en okunskap bland befolkningen om att vissa former av fusk är brottsligt. Denna slutsats kan ses ligga i linje med vardagsfuskdiskursen där fusket främst kännetecknas som något problematiskt snarare än kriminellt. I samma attitydundersökning framkommer även att det ses på som allvarigare att människor som har rätt till bidrag inte får det till skillnad från att det fuskas (Finansdepartementet, 2019:7).

Vardagsfuskdiskursens konstituerande av bidragsfusk innebär att bidragsfusket främst kännetecknas som en problematisk handling snarare än en kriminell handling där det förstnämnda har en mildare innebörd. Begreppet governmentality gör sig här påmint där begreppet bland annat innefattar en förståelse av politik såsom individens styrning av sig själv liksom individens styrning av andra (Lemke, 2001:191). Bidragsbrottslagen kan förstås som ett exempel på governmentality där man genom lagstiftning försöker normera och forma människors beteende. Enligt ett resultat från attitydundersökningen från Delegationen för korrekta utbetalningar framkommer att vid utvärdering av lagen 2018 har anmälda bidragsbrott ej ökat eller minskat över perioden 2008-2015 (Finansdepartementet, 2019:18). Alltså framstår lagstiftningen inte som särskilt verksam sett till potentiella beteendeförändringar.

Ur ett nyliberalt perspektiv är denna hållning fullt godtagbar då individens frihet manifesteras genom valen hen gör (Rose, 1999:87). Att bidragsfuska kan enligt nyliberalismens logik förstås som en aktivt utförd handling på en marknad där avkastning vägs mot risken för förlust. I sak är varje individ fri att utföra handlingar såsom att bidragsfuska då de är autonoma och rationella aktörer på en marknad (Lemke, 2001:200f). Men då nyliberalismen tjänar under regeln om maximal ekonomi (Foucault, 1997:74) kan en alltför tillåtande attityd gentemot bidragsfusk vara negativ rent ekonomiskt. Åtgärder för att minska möjligheter till avkastning samt höja risken för förlust genom exempelvis fler kontrollenheter är därav nödvändigt enligt denna logik för att på så sätt värna den individuella entreprenörens frihet utan att det får alltför stora ekonomiska konsekvenser för statskassan.

5.2 Organiserad brottslighet - Tjuven gör tillfället

Den andra diskursen som vi fann i vår empiri kallar vi för *organiserad brottslighet diskursen*. Inom den här diskursen pratas det om bidragsfusk som att dess orsak är den organiserade brottsligheten. Mästersignifikanten bidragsfuskaren kopplas här till kriminella samt icke-svenskar. Att det är icke-svenskar det rör sig om visas genom direkta benämningar som *invandrarnätverk* men även mer indirekt genom de exempel på fusk som artiklarna nämner, där ett exempel är att fusk underlättas genom uppbyggnaden av systemet med samordningsnummer (*Expressen*, 12 december 2019). Med hjälp av begreppen *gruppbildning* och *ekvivalenskedjor* kommer vi att analysera hur bidragsfuskarens identitet ekvivaleras med icke-svensk. Sedan kommer vi visa hur *mästersignifikanten* bidragsfuskaren även ekvivaleras med kriminell och hur kriminella framställs vara de som genom organiserad brottslighet gör bidragsfusket - utan kriminella inget bidragsfusk.

5.2.1 Icke-svenskar som bidragsfuskare

En ekvivalenskedja visar hur olika tecken sorteras och kedjas ihop på i förhållande till varandra. Genom att knyta ihop olika egenskaper med en identitet etableras identiteten i relation till något annat. När vissa identitetsmöjligheter ignoreras medan andra poängteras sker gruppbildning (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:50ff). Inom organiserad brottslighet diskursen ekvivaleras bidragsfuskare med icke-svenskar. Detta kan göras väldigt uttalat men många gånger kan kopplingen även vara mer subtil. Framförallt i artiklar från Samhällsnytt är kopplingen mellan bidragsfuskare och icke-svensk särskild uttalad. Ett tydligt exempel där bidragsfuskare uttalat är icke-svenskar finns i följande citat:

Svenske Vilmer har så kraftigt nedsatt syn att han medicinskt klassas som blind. Men Region Stockholm meddelade avslag på ansökan om färdtjänst med motiveringen att Vilmers blindhet inte kan betraktas som att han har några "väsentliga svårigheter" [...] Efter de många storskandalerna där mångmiljardbelopp runnit ut ur välfärden och ned i invandrarnätverks fickor genom assistansbedrägerier och bidragsfusk måste det allmänna dra åt svångremmen för verkligt behövande. [...] Domen riskerar bli prejudicerande så att det blir totalstopp för gravt synskadade att få färdtjänst och alla

blinda svenskar som har färdtjänst idag kan få den indragen. (*Samhällsnytt*, 9 september 2021)

Här ekvivaleras identiteten för bidragsfuskare med icke-svensk genom användandet av begreppet *invandrarnätverken*. Dessa invandrarnätverk sätts i citatet i motsatsförhållande till verkligt behövande svenskar. Att behövande svenskar nekas färdtjänst framställs vara ett direkt resultat av icke-svenskars bidragsfuskande. Organiserad brottslighet diskursens försök att skapa entydighet kring vem som bidragsfuskar samt vem det drabbar gör att andra möjliga förklaringar till att svenske Vilmer inte fick sin färdtjänst beviljad utesluts. Diskursen lämnar ingen plats till alternativa förklaringar. Icke-svenskarna framställs utgöra ett direkt hot mot de behövande svenskarna. I Lundströms avhandling (2011) går att utläsa att samma fenomen redan fanns på 90-talet när invandrardiskursen kopplat till bidragsfusk hade kommit att breda ut sig i samhället. Han skriver att invandrarna framställdes utgöra ett hot mot välfärdssystemet genom stereotypa rasistiska och dramatiserande formuleringar i nyhetsrapporteringen (Lundström, 2011:165). Icke-svenskarna utgör idag inte bara ett hot mot behövande svenskar utan mot alla de svenska skattebetalarna. Detta blir tydligt i följande citat:

En ny stor härva av fusk med assistansersättning rullas nu upp i Västsverige. Ett assistansbolag, Sandys Assistans AB, som drivs av personer med bakgrund i Rumänien misstänks genom att kraftigt överdriva och hitta på assistansbehov ha lurat de svenska skattebetalarna på uppemot 40 miljoner kronor. (*Samhällsnytt*, 22 januari 2021)

I citatet utgörs bidragsfuskarna tydligt uttalat av personer med bakgrund i Rumänien, det vill säga icke-svenskar. Dessa icke-svenskar lurar de svenska skattebetalarna på stora summor. Genom icke-svenskars handlingar drabbas alltså de svenska skattebetalarna. Det är inte endast i *Samhällsnytt* som organiserad brottslighet diskursen råder. Likhetstecken mellan bidragsbrott och icke-svenskar görs även i *Aftonbladet* och *Expressen*. Här följer ett citat från den senare:

Enligt Thomas Falk kan man se tecken på att kriminella klaner försörjer sig på bidragsbrott. - Vi kan se att det finns släktbaserade nätverk som utnyttjar

assistansersättningen. Klanerna i Sverige har etablerat sig under de senaste 30-40 åren. (*Expressen*, 14 september 2020)

Även här ekvivaleras bidragsfuskare med icke-svenskar genom användandet av uttrycket klaner. Det rör sig dessutom särskilt om *kriminella* klaner vilket leder oss in på vår nästa punkt.

5.2.2 Kriminella till sin natur

I organiserad brottslighet diskursen framställs det vara kriminella som systematiskt och planerat bidragsfuskare. Den kriminelle icke-svensken kan därigenom vara att betrakta som diskursens mästersignifikant. Här skiljer sig mästersignifikanten alltså från mästersignifikanten i vardagsfuskdiskursen genom att det inom den diskursen framställs vara allmänheten som tar tillfället i akt och fuskar till sig mer bidrag än de har rätt till. Skillnaden ligger i att allmänheten är vanliga människor och när de fuskar ses de inte ses som kriminella i lika hög grad utan fortsätter att vara vanliga människor. Även om de begår ett brott enligt bidragsbrottslagen betecknas de sällan som kriminella till skillnad mot de organiserade brottslingarna som ofta beskrivs genom ordet kriminella. I vardagsfuskdiskursen är alltså de som bidragsfuskare i övrigt helt vanliga människor. De skulle kunna vara vem som helst och i grunden är dessa personer bland annat mamma, bror, politiker, polis eller sjukskriven. I organiserad brottslighet diskursen konstitueras bidragsfuskarnas identitet genom gruppbildning bara som kriminella och icke-svenskar. Genom att det endast är identiteten som kriminell och icke-svensk som poängteras, och inte exempelvis som pappa, arbetslös eller dotter, sker det på så sätt en reduktion av möjligheter. Diskursens försök att skapa entydighet gör att diskursen utesluter det oskyldiga eller mänskliga hos bidragsfuskarna. Bidragsfuskarna inom organiserad brottslighet diskursen framställs vara kriminella till sin natur och man menar att de avsiktligt riktar sitt fokus mot välfärden vilket går att se i följande två citat:

Regeringen ser i dag flera exempel på hur den organiserade brottsligheten riktar in sig mot välfärden. (*Aftonbladet*, 3 juni 2021)

Det svenska välfärdssystemet har blivit en attraktiv måltavla för brottslig verksamhet.
(*Aftonbladet*, 4 november 2020)

Användandet av ordet *måltavla* och frasen *rikta in sig mot* i respektive citat gör att välfärdssystemet framställs vara under attack av den organiserade brottsligheten. Medan vardagsfuskdiskursen handlar om en något mer oskyldig om än ohederlig “tillfället gör tjuven” handling så handlar alltså organiserad brottslighet diskursen om “tjuven gör tillfället”. Bidragsfusk är dessutom inte den enda typen av kriminalitet som bidragsfuskare håller på med utan fuskandet görs bland annat för att finansiera andra typer av kriminell verksamhet. Detta går att se i följande citat:

Omkring 300 miljarder kronor tros felaktigt ha betalats ut från välfärden sedan år 2005. [...] Läckaget är så omfattande att kriminella nätverk numera flockas kring välfärdsgrytorna [...] Intäkterna har finansierat allt från terrorresor i Mellanöstern till försörjning av ledande gängkriminella. Uppgifterna i november om att Iraks dåvarande försvarsminister utreds för bidragsbrott i Sverige är en god illustration av problematiken. (*Expressen*, 12 december 2019).

I citatet kopplas bidragsfusket till andra typer av brottslighet, i detta fallet grov brottslighet som terrorresor och gängkriminalitet. På så sätt framstår fuskandet som ett allvarligt problem. Att komma underfund med åtgärder för att stävja bidragsfusket verkar därmed som särskilt angeläget. Både för att hämma grövre kriminalitet och för att inte de svenska behövande och de svenska skattebetalarna ska drabbas negativt som ett direkt resultat av bidragsfuskandet.

Mästersignifikanten *bidragsfuskaren* inom organiserad brottslighets diskursen ekvivaleras alltså med icke-svenska kriminella som systematiskt bidragsfuskar. Detta ligger i linje med 90-talets nyhetsrapportering om bidragsfusk där invandrare och flyktingar framställdes som bidragsfuskar (Lundström, 2011:68). Det fanns även en tendens att koppla samman invandrare med kriminalitet, utöver enbart bidragsfuskandet. Invandrardiskursen fanns kvar under hela Lundströms studerade period, från 1990 till 2010, även om den var mest påtaglig under början av 1990-talet (Lundström, 2011:71). Utifrån vår analys kan vi alltså konstatera att

invandrardiskursen lever kvar än idag, även om den idag är mer kopplad till organiserad brottslighet. Det är därför vi valt att kalla diskursen för organiserad brottslighet då fuskets inom denna diskurs konstitueras genom ett aktivt planerat och systematiserat fusk. Bidragsfuskaren utgörs inom denna diskurs, liksom under Lundströms studerade tidsperiod, av kriminella icke-svenskar.

Enligt nyliberalismen är alla individer, inklusive kriminella, rationella varelser som tar beslut utifrån marknadsfaktorer som att exempelvis väga förväntad avkastning mot risken för förluster (Lemke, 2001:199f). En nyliberal lösning på bidragsfuskets skulle därmed utgöras av att reglera vinst-förlust balansen på kriminalitetsmarknaden genom att öka såväl straff som upptäcktsrisk. Inom organiserad brottslighet diskursen skulle det innebära att man inte förväntar sig att icke-svenskar underkastar sig det svenska systemet utan att staten istället fokuserar på att göra det mindre lönsamt för icke-svenskar att bidragsfuska genom förändringar i miljön som ökar risken för förlust. Individen är fortfarande fri att välja men genom att göra förändringar i miljön kan staten indirekt kontrollera individen. Följande citat visar hur staten försöker att reglera kriminalitetsmarknaden:

Maxstraffet för grovt bidragsbrott föreslås också skärpas från fyra till sex år.

Preskriptionstiden för ringa och vårdslösa bidragsbrott ska samtidigt förlängas från två till fem år [...] Syftet är att det ska leda till att fler straffas och att straffen blir längre, säger finansministern. (*Aftonbladet*, 26 april 2019)

I citatet är det fokus både på hårdare straff och att fler ska straffas. Genom att på det här sättet öka risken för förlust styrs kriminella indirekt samtidigt som de görs direkt ansvariga för sina val på kriminalitetsmarknaden. Diskursen verkar alltså präglad av det ett nyliberalt styrningssätt - en nyliberalistisk governmentality.

Inom forskning om försäkringsbedrägerier i USA indikerades att det var mer effektivt att höja sannolikheten att upptäckas än att höja straffen för att förhindra bedrägerier (Tennyson, 2008:1190f). Samtidigt finns det studier som visar att konsumenter som har en negativ attityd till försäkringsinstitutioner uttrycker en mer accepterande attityd till bedrägeri. Tennyson menar

därmed att en ökning av polisverksamhet skulle kunna leda till fler fall av bedrägerier genom att tilliten mellan försäkrare och konsument försvagas (Tennyson, 2008:1182). Med detta i åtanke kan man fundera på om diskursen om hårdare straff och kontroller ökar eller minskar bidragsfusket samt om det gynnar tilliten till välfärden eller om den gör det motsatta.

5.3 Systemfel

Den tredje diskursen som vi har funnit har vi valt att kalla *systemfelsdiskursen*. Här ligger fokus på hur de lagar, regler och förordningar som omgärdar utbetalningen av bidrag lider av brister. Dessa brister innebär att handläggarna som betalar ut bidragen saknar nödvändiga befogenheter i sitt arbete vilket genererar fler felaktiga utbetalningar. Skurkarna i dramat är politikerna som kan och bör göra mer för att åtgärda dessa brister. Nodalpunkten inom diskursen är *välfärdssystemet*, inget välfärdssystem - inga felaktigheter att påtala. Mästersignifikanten *politiker* ses inom diskursen som de som står som högst ansvariga för att förändring ska ske och därmed även ansvariga när ingen förändring sker. Ett exempel på hur mästersignifikanten skapas inom diskursen är citatet nedan:

– Det är uppenbart att det istället för att agera och lagstifta passar bra att tillsätta en utredning om något som nyligen redan utretts, detta då utredningen ska vara klar först i augusti 2023, alltså efter valet! säger han. – Detta är enligt mig bara ett sätt för regeringen att skjuta problemen framför sig. Jag kan personligen inte förstå varför man inte gör lag av de förslag som redan finns i befintliga utredningar. (*Samhällsnytt*, 9 juni 2021)

I detta citat framhävs att flertalet utredningar har genomförts, i syfte att stoppa de felaktiga utbetalningarna, men att lite av de praktiska förslagen som utredningarna har föreslagit har genomförts i praktiken. Detta visar hur politiker ses som de som är ansvariga för att ingen förändring sker. Det framhävs i citatet att regeringen på så sätt skjuter problemet framför sig vilket visar på en ovilja hos politikerna att ta sitt ansvar. Orsaken till detta framställs vara att de vill avvakta till efter valet. Med citatet skapas mästersignifikanten politiker där begrepp som 'ansvarig' och 'ovilja till att handla' utgör begrepp i ekvivalenskedjan runt mästersignifikanten.

5.3.1 Fokus på spelregler istället för spelare

I likhet med föregående citat impliceras det även indirekt i nästa citat att det är politikerna som inte agerar. Detta görs genom en hänvisning till rådande lagar och regler som boven i dramat:

Men fortfarande saknar myndigheterna effektiva verktyg för att bekämpa brotten. [...] Sträng sekretess råder både mellan och inom myndigheter. Hårda regler kring biometriska data gör det lätt att skaffa sig flera identiteter. Avsaknaden av spärrar och karenstider gör att fuskare som upptäcks snabbt kan söka bidrag på nytt. Myndigheterna saknar möjligheter att kontrollera vilka personer som står bakom e-legitimationer. Arbetsförmedlingen får inte neka nystartsjobb även om de vet att kriminella aktörer står bakom arbetsgivaren. Och så vidare. (*Expressen*, 24 november 2019)

Citatet utgör ett tydligt exempel på systemfelsdiskursens karaktär då det visar på ett antal identifierade problemområden som minskar myndigheters möjligheter till att förhindra att felaktiga utbetalningar görs. Orsaken till felaktigheterna framstår alltså som en effekt av rådande lagar och förordningar. Användningen av 'och så vidare' antyder att detta endast utgör en bråkdel av alla de svagheter som finns i handläggares nuvarande handlingsutrymme ifråga om att minska antalet felaktiga utbetalningar.

Nästkommande citat hänvisar till välfärdssystemets uppbyggnad och dess svaghet ifråga om att det baseras på tillit till uppgiftslämnarens ärlighet:

Vårt välfärdssystem är uppbyggt på att medborgarna lämnar riktiga uppgifter. Detta innebär att varje person som är berättigad till våra gemensamma skattemedel har en moralisk skyldighet att respektera systemet, vilket gör att myndigheterna är helt beroende av uppgiftslämnarens riktighet. Bristerna i ett sådant system är uppenbara, inte minst i tider då den samhälleliga gemenskapen och sammanhållningen inte är vad den en gång var. [...] Sverigedemokraterna anser att regeringen skyndsamt bör gå vidare med förslaget i statens offentliga utredning om att starta en myndighet för utbetalningskontroll. (*Aftonbladet*, 4 september 2020)

Detta citat fokuserar på systemets brister där artikelförfattarna pekar på svagheten i att ett system bygger på att uppgiftslämnaren alltid lämnar riktiga uppgifter. Inom systemfelsdiskursen framställs bidragsfusket vara ett resultat av att det är fel på välfärdssystemet. Det är alltså inte fokus på att individer ska göras mer moraliska utan istället fokuseras på att systemet ska genomgå en förändring för att förhindra bidragsfusk. Ur ett nyliberalistiskt perspektiv kan man alltså säga att man fokuserar på spelreglerna istället för på spelaren (Lemke, 2001:199f). Denna logik visas i citatet genom att lösningen föreslås vara att starta en myndighet för utbetalningskontroll och inte genom ett moraliserande arbete.

Ytterligare ett exempel inom systemfelsdiskursen där politikerna fokuserar på spelreglerna istället för på spelaren finns i följande citat. I citatet framställs det som problematiskt att marknadsorienteringen inom myndigheter framstår som viktigare än arbetet mot att stävja fusk:

Staten tycker alltså inte att det är så noga om mottagarna har rätt till pengarna eller inte. Andra värden hålls numera högre, vikten av god service exempelvis. När myndigheterna digitaliseras har det ansetts viktigare att systemen är smidiga för användarna och effektiva för de anställda än att det ska vara möjligt att kontrollera fusk och förhindra brottslighet. ”Fort och fel, tack!” - så kan man elakt sammanfatta regeringens uppdrag till myndigheterna. Och de har levererat. Digitala tjänster utan manuella kontroller bedöms ha möjliggjort helt nya brottsupplägg. Numera kan kriminella exempelvis sitta utomlands och begära bidrag via flera olika e-legitimationer som de enkelt har kunnat skaffa sig. Det är svårt att inte se sådana missförhållanden som symptom på sjukan att staten har börjat behandla människor som kunder i stället medborgare. (*Expressen*, 12 december 2019)

Citatet visar på kritik mot nyliberalismens påverkan på myndigheter i form av en marknadsorientering där effektivitet och god service framställs som viktigare än arbetet med att stävja bidragsfusk. Effektiviteten och den goda servicen kopplas i citatet samman med implementeringen av de digitala systemen där användarvänligheten i systemen innebär att skattepengar enklare kan slinka ut ur statskassan genom det geografiskt obundna inslaget att

medborgare kan legitimera sig med BankID, och på så sätt få ut bidrag. Citatet lyfter även åsikten att staten går från att behandla människor som kunder istället för medborgare. Detta ligger i linje med nyliberalismens logik som menar på att staten bör utformas till en mer marknadsvänlig struktur och kultur. Tillvägagångssättet för att uppnå detta mål är genomförandet av en typ av statlig konstruktivism i form av kulturreformer (Nyberg, 2016:199). Denna ambition skulle kunna förstås genom den nyliberalistiska konstruktionen av kriminella där kriminella bör betraktas som rationella aktörer på en marknad, där potentiell avkastning vägs mot risk för förlust i valet av handling (Lemke, 2001:199f). De digitala systemen med sina luckor kan alltså inom ramen för denna logik ses på som en effekt av att den potentiella avkastningen är för hög i nuvarande skede samt att detta kan regleras genom att öka risken för förlust samt minska möjligheten till avkastning.

5.4 Utveckling av och konflikter mellan diskurserna

Framställningen av bidragsfusk har skiftat över tid, sett från 80-talet till idag. Under 80-talet förstods bidragsfusk primärt i termer av ekobrottslighet och bidragsfuskarna utgjordes då främst av näringslivstoppar (Korsell, 2005:33ff). Under 90-talet etablerades begreppet 'bidragsfusk' i Sverige där fokus till en början låg på missbruk av socialförsäkringen. Diskussionen om bidragsfusk låg under denna tid inom den migrationspolitiska debatten och kopplades främst till invandrare (Lundström, 2011:68). 1995 breddades bilden av vilka som utgjorde bidragsfuskarna då diskussionen fördes kring att allmänheten bidragsfuskar till följd av en utbredd bristande arbets- och bidragsmoral (Lundström, 2011:92). I slutet av 90-talet etablerades en konservativ diskurs i debatten som lyfte åsikten att det svenska bidragssystemet lade för mycket fokus på medborgares rättigheter på bekostnad av ett fokus på medborgarnas skyldigheter kopplat till bidrag (Stenström, 2021:779). Under början av 2000-talet fortsatte tanken om allmänhetens fusk att förekomma i debatten och fokuset låg här på fusk i sjukförsäkringen (Lundström, 2011:115). Under 2006 tog de borgerliga över makten i Sverige vilket innebar nedskärningar i arbetslöshets- och sjukförsäkringen som av vissa kritiker tolkades som attitydreglerande åtgärder snarare än ekonomiska (Lundström, 2011:134; 139). 2008 träder Bidragsbrottslagen (SFS 2019:652) i kraft. Under vår studerade period 2019-2021 har vi funnit tre olika framställningar, eller diskurser, kring bidragsfusk i våra studerade tidningsmedier. I bilaga 1 har vi visualiserat denna utveckling i en tabell.

Winther Jørgensen och Phillips (2000) skriver att ingen diskurs förmår att etablera sig fullt ut. Diskurser står alltid i ett konfliktförhållande till andra diskurser som definierar verkligheten annorlunda och därmed även förmedlar andra normer för det sociala handlandet (2000:54f). Normerna för det sociala handlandet utgörs i våra tre diskurser av olika regler och principer. Kortfattat råder det inom organiserad brottslighet diskursen normer som förespråkar hårdare tag mot kriminella och en minskad invandring. Inom systemfelsdiskursen råder istället normer som förespråkar en förändring av välfärdssystemet och i och med detta en förändring av hur vi ser på systemet och dess utformning, syfte och funktion. Slutligen råder det i vardagsfuskdiskursen normer som förutsätter att en viss andel av befolkningen kommer att bidragsfuska. Den höga nyhetsrapporteringen rörande alla tre diskurser, inklusive vardagsfuskdiskursen, signalerar att bidragsfusket ses på som problematiskt. Däremot framställs själva fuskandet inom vardagsfuskdiskursen som mindre allvarligt än inom de andra två diskurserna, särskilt jämfört med organiserad brottslighet diskursen.

När flera diskurser konkurrerar om entydighet i samma domän kallas det *diskursordning* vilket kan innebära såväl diskursiv konflikt som diskursiv samklang (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:55; 64). Diskursordningen inom nyhetsrapporteringen kring bidragsfusk i våra tre valda tidningsmedier innehåller våra tre funna diskurser och dessa diskurser står till viss del i konflikt till varandra. Det diskursteoretiska begreppet för diskursiv konflikt är *antagonism* (Winther Jørgensen & Phillips, 2000:55; 64). Den tydligaste antagonismen menar vi går att finna mellan vardagsfuskdiskursen och organiserad brottslighet diskursen. Här råder en konflikt gällande vem mästernsignifikanten *bidragsfuskar* utgörs av. Medan det som tidigare nämnt inom vardagsfuskdiskursen är allmänheten som är bidragsfuskar så är det inom organiserad brottslighet diskursen kriminella icke-svenskar som är bidragsfuskar. Inom organiserad brottslighet diskursen skapas det utifrån detta ett *vi och dem*, svenskarna och icke-svenskarna. Jämför vi istället dessa två diskurser med systemfelsdiskursen kan vi se att antagonismen här främst gäller orsaken till bidragsfusket. Inom den sistnämnda ligger fokus på systemets brister. Även inom vardagsfuskdiskursen ligger delvis ett fokus på systemet angående att det möjliggör för allmänheten att fuska. Inom organiserad brottslighet diskursen fokuseras däremot främst på individens karaktär, omoral och skuld.

För att exemplifiera konfliktlinjerna mellan våra tre diskurser använder vi exemplet med den irakiske försvarsministern Najah al-Shammari som anklagades för bidragsfusk i Sverige. Söksträngen (*bidragsfusk OR bidragsbrott*) AND (*Najah OR al-Shammari*) ger 72 träffar i Mediearkivet för tidningarna Expressen, Aftonbladet och Samhällsnytt under vår studerade tidsperiod 2019-2021. Detta visar på omfattningen av nyhetsrapporteringen kring fallet. Beroende av hur det rapporteras om fallet kan de tre olika diskurserna alla ses som aktuella i olika grad. Ett exempel på detta går att skönja i följande citat:

Nåväl, i dagsläget är det så att Iraks försvarsminister utreds för allehanda brott i Sverige, bland annat krigsbrott och grovt bidragsbrott. [...] Men det reser, som sagt frågetecken, och det största av dem gäller myndigheternas kontrollsystem. Det är självklart att svenska medborgare, och Najah al-Shammari är alltså det, har rätt till försörjningsstöd (allmänt kallat socialbidrag) om de behöver det, barnbidrag till sina barn och bostadsbidrag för att ha tak över huvudet för sig och familjen. (*Aftonbladet*, 26 november 2019)

Citatet börjar med att det konstateras att Iraks försvarsminister utreds för flera allvarliga brott, bland annat krigsbrott och grovt bidragsbrott. Här går det att skönja organiserad brottslighet diskursen genom försvarsministern som är från Irak och därmed icke-svensk utreds för inte bara bidragsfusk utan även annan allvarlig brottslighet. Han framställs därigenom som kriminell. I nästa del av citatet urskiljer sig systemfelsdiskursen genom att fokus hamnar på myndigheternas kontrollsystem som det största frågetecknet. Här impliceras att det finns brister i välfärdssystemet och att det finns brister i kontrollfunktionen. Slutligen framställs Najah-al-Shammari som svensk medborgare som i likhet med andra svenska medborgare har rätt till försörjningsstöd till sig själv och sina barn om han skulle vara i behov av det. Här går det att skönja vardagsfusksdiskursen där det mänskliga framträder hos Najah al-Shammari genom att han framställs som svensk medborgare och pappa. Samtidigt kan benämningarna av att al-Shammari är försvarsminister även ses tillhöra vardagsfusksdiskursen där *bidragsfusken* kan vara vem som helst, oavsett yrke och klasstillhörighet. Rapporteringen kring försvarsministern al-Shammari kan alltså spinna på de tre olika diskurserna i olika grad beroende på hur nyhetsrapporteringen

framställer fallet, där ovanstående exempel utgör ett citat ur en artikel av 72 möjliga sett till de tre tidningarna under tidsperioden.

6. AVSLUTANDE DISKUSSION

Det övergripande syftet med vår uppsats har varit att analysera vad bidragsfusk betyder i nyhetsrapportering och debatt i några centrala svenska tidningsmedier mellan åren 2019-2021. För att uppfylla syftet har vi utgått från tre frågeställningar.

I förhållande till vår första frågeställning, *hur diskussioner om bidragsfusk har kommit till uttryck i nyhetstidningar mellan 2019-2021*, har vi funnit tre diskurser som avser förklara hur fenomenet förstås mellan dessa år. Vardagsfuskdiskursen, organiserad brottslighet diskursen och systemfelsdiskursen. Fokus för den första diskursen är att fusket inte antar en alltför allvarlig brottslig karaktär. Inom diskursen ses det på som något fel och problematiskt snarare än en kriminell gärning. Vidare utgör mästersignifikanten bidragsfuskaren inom vardagsfuskdiskursen en tillslutning med ett brett omfång. Ekvivalenskedjan som omgärdar och bildar mästersignifikanten bidragsfuskaren tillskrivs olika yrken och sysselsättningsgrad, allt från högt uppsatta politiker till socialbidragstagare. Av citaten att döma inrymmer mästersignifikanten även en bredd ifråga om klasstillhörighet. Citaten visar även på att bidragsfuskaren inte behöver utgöras eller överrepresenteras av en specifik könstillhörighet. Med andra ord är det allmänheten som är bidragsfuskaren och avgörande är inte kategorisk tillhörighet utan karaktär hos individen.

Inom organiserad brottslighet diskursen ligger, till skillnad från vardagsfuskdiskursen, ett fokus på kategorisk tillhörighet där individuella faktorer är av mindre intresse då problemet kopplas samman med gruppstillhörigheten icke-svenskar och kriminella. Alltså, mästersignifikanten bidragsfuskaren utgör en tillslutning med ett snävt omfång där ekvivalenskedjan främst består av icke-svensk och kriminell. Inom denna diskurs betecknas vanligtvis handlingen att bidragsfuska som ett organiserat brott, det vill säga ett planerat och systematiskt brott.

Den tredje diskursen, systemfelsdiskursen, lyfter fokus från individerna och placerar strålkastarljuset på det bristfälliga systemet som omgärdar utbetalningarna av bidrag. Med

system menas de strukturer, lagar, regler och förordningar som kringskar handlingsutrymmet för de enskilda handläggarna som betalar ut bidragen. Ansvar för att felaktiga utbetalningar görs ligger inom denna diskurs inte på enskilda individer som fuskar eller enskilda handläggare som gör fel utan snarare på politiker som bör se över lagar och förordningar som kan underlätta för handläggare att minska antalet felaktiga utbetalningar.

Vår andra frågeställning, *vilka konfliktlinjer som finns mellan diskurserna* under vår studerade period 2019 - 2021 har vi funnit en tydlig konfliktlinje mellan organiserad brottslighet diskursen och vardagsfuskdiskursen där den förstnämnda uttrycker ett vi och dem tänk där *dem* utgörs av "fuskar" medan vardagsfuskdiskursen inte har en sådan uppdelning då *allmänheten* utgör fuskar. Vidare har vi funnit ytterligare en tydlig konfliktlinje mellan systemfuskdiskursen och organiserad brottslighet diskursen där den förstnämnda har ett tydligt systemfokus, som utelämnar de enskilda individerna, medan den sistnämnda har ett tydligt individfokus, där frågor om moral och skuld hos enskilda personer görs aktuella.

Vår tredje frågeställning, *hur framställningen av bidragsfusk har utvecklats sedan den tidigare studerade perioden 1980-2010* har den största förändringen gällande utvecklingen av fenomenet bidragsfusk varit tillförandet av organiserad brottslighet som mellan 2019-2021 utgör en del av ekvivalenskedjan i konstruktionen av bidragsfusket.

Utifrån vårt resultat finner vi det intressant att organiserad brottslighet har trätt in i diskussionen om bidragsfusk. Detta ställer oss undrande inför hur inträdet på sikt kan påverka legitimiteten av välfärdssystemet, då vi menar att nyhetsrapportering om att bidragsfusk genererar pengar till kriminella aktörer är att anses som sensationellt i ett debattklimat om bidragsfusk. Detta för oss in på vad vi finner vara ett intressant område för vidare forskning. Vi finner att det vore intressant att undersöka hur synen på bidragsfusk ser ut hos handläggarna på de utbetalande myndigheterna. Vi tror att det hade varit relevant att få kunskap om hur handläggare ser på fenomenet bidragsfusk samt även undersöka om och vilken mån de blir påverkade av diskurserna som förs i tidningsmedier. Detta är även av relevans för socialt arbete då denna typ av undersökning skulle kunna belysa om och på vilket sätt handläggarnas synsätt påverkar deras

bedömning i enskilda ärenden om olika typer av bidrag för att på så sätt kunna få syn på en eventuell konsekvens för bidragstagarna.

7. REFERENSER

Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Andra uppl. Stockholm: Liber.

Bryman, Alan (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Tredje uppl. Stockholm: Liber.

Dean, Mitchell (2009) *Governmentality: Power and rule in modern society*. Andra uppl. Thousand Oaks, California: SAGE Publications.

Encyclopedia Britannica (2020) Governmentality. Political science.

[<https://www.britannica.com/topic/governmentality>. Hämtat: 2022-04-12.]

Finansdepartementet (2019) *Bidragmoralen i samhället - En aktuell lägesbild av inställningen till felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen. Rapport 2. Juni 2019*. Stockholm: Elanders Sverige.

Foucault, Michel (1997) *Ethics: Subjectivity and Truth*. New York: New Press.

Goossen, Mikael, Ingemar Johansson Sevä & Ragnar Lundström (2021) Suspicion of Welfare Overuse in Sweden: The Role of Left-Right Ideology, Anti-Immigrant Attitudes and Gender. *Scandinavian political studies*, 44 (2): 115-139.

Gullberg, Anders & Göran Fredriksson Humlesjö (2020) De rikas kontrarevolution: Nyliberalismens kamp mot frihet, rättvisa och demokrati. I: Lennart Erixon, Ante Farm, Göran Fredriksson Humlesjö, Anders Gullberg & Lars Ekdahl (red.) *Politik och marknad: Kritiska studier av kapitalismens utveckling* Stockholm: Dialogos Förlag.

Journalistförbundet (2021) Publicitetsregler

[<https://www.sjf.se/yrkesfragor/yrkesetik/spelregler-press-radio-och-tv/publicitetsregler>. Hämtat: 2022-05-13.]

Jönson, Håkan (2008) *Att studera sociala problem som perspektiv. (Working paper-serien; Nr. 6)*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.

Korsell, Lars (2005) Fiffel och fusk i slott och koja. I: Glenn Sjöstrand (red.) *Fiffelsverige: Sociologiska perspektiv på skandaler och fusk*. Malmö: Liber.

Kumlin, Staffan & Bo Rothstein (2001) Demokrati, socialt kapital & förtroende. I Sören Holmberg S. & Lennart Weibull (red.) *Land du välsignade*. Göteborg: SOM-institutet.

Larsson, Daniel (2021) Branschrapport: Svenska tidningars synlighet på nätet 2021.

[<https://expandtalk.se/svenska-tidningar/>. Hämtat: 2022-04-11.]

Lemke, Thomas (2001) 'The birth of bio-politics': Michel Foucault's lecture at the Collège de France on neo-liberal governmentality. *Economy and Society*, 30 (2): 190-207.

Lundström, Ragnar (2011) *Den kalkylerande medborgaren: Bidragsfusk i svensk välfärdsdebatt 1990–2010*. Doktorsavhandling. Umeå: Umeå universitet.

Lundström, Ragnar (2013) Framing fraud: Discourse on benefit cheating in Sweden and the UK. *European Journal of Communication*, 28 (6): 630-645.

Madsen, Ole Jacob (2014) Governmentality.

[https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-1-4614-5583-7_126. Hämtat: 2022-04-14.]

Nyberg, Linda (2016) Nyliberalism, politik och ekonomi. *Ekonomiskt vetande*, (54-55): 194-205.

Reuters Institute for the Study of Journalism (2020) Sweden.

[<https://www.digitalnewsreport.org/survey/2020/sweden-2020/> Hämtat: 2022-05-05.]

Rose, Nikolas (1999) *Powers of freedom. Reframing political thought*. Cambridge: Cambridge University Press.

SFS 2018:1801 *Tryckfrihetsförordning (1991:1469)*

SFS 2019:652 *Bidragsbrottslag (2007:612)*

Stenström, Anders (2021) Plural Governmentalities: Governing Welfare Fraud in Sweden. *British Journal of Criminology*, 61 (3): 773-791.

Svallfors, Stefan (2011) A bedrock of support? Trends in welfare state attitudes in Sweden. *Social policy & administration*, 45 (7): 806-825.

Tennyson, Sharon (2008), Moral, Social and Economic Dimensions of Insurance Claims Fraud. *Social Research*, 75 (4): 1181-1204.

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Winther Jørgensen, Marianne & Louise Phillips (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

7.1 Referenser empiri

Aftonbladet, 26/4-19

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/na9j5n/skarpta-straфф-foreslas-vid-valfardsbrott>

Aftonbladet, 1/6-19

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/dOGmA1/miljardfusk-forekommer-i-valfardssystemen>

Aftonbladet, 24/11-19

<https://www.aftonbladet.se/family/a/VbkX2l/hardare-kontroller-ska-stoppa-fusket-med-foraldrap-enning>

Aftonbladet, 27/11-19

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/VbrzbV/nu-har-vi-varit-enfaldiga--igen>

Aftonbladet, 4/9-20

<https://www.aftonbladet.se/debatt/a/JoKejb/naivt-svenskt-system-gynnar-bidragfuskare>

Aftonbladet, 3/6-21

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/JJjm7X/ska-roka-ut-brotten-fran-valfardssystemen>

Aftonbladet, 22/6-21

<https://www.aftonbladet.se/ledare/a/dOrmxB/l-toppen-far-full-lon-nar-hon-arbetsvagar>

Aftonbladet, 4/11-21

<https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/JJgW8/forsakringskassan-vill-utreda-bidragsbrott>

Expressen, 12/11-19

<https://www.expressen.se/ledare/patrik-kronqvist/regeringen-gor-det-annu-enklare-att-fuska/>

Expressen, 24/11-19

<https://www.expressen.se/ledare/iraks-forsvarsminister-ar-bara-toppen-av-isberget/>

Expressen, 14/9-20

<https://www.expressen.se/nyheter/kriminella-klaner-kopplas-till-okning-av-bidragsbrott/>

Expressen, 31/8-21

<https://www.expressen.se/nyheter/krim/misstanken-syskon-tog-emot-miljoner-skulle-ta-hand-om-pappan/>

Expressen, 1/9-21

<https://www.expressen.se/ledare/10-000-barn-ar-forsvunna-men-bidragen-betalas-ut/>

Samhällsnytt, 22/1-21

<https://samnytt.se/ny-stor-harva-med-assistansfusk-rullas-upp-over-50-migranter-inblandade/>

Samhällsnytt, 8/4-21

<https://samnytt.se/skenande-bidragfusk-med-fejkade-skilsmassor/>

Samhällsnytt, 9/6-21

<https://samnytt.se/regeringen-tillsatter-ny-utredning-om-bidragfusk-trots-tre-tidigare-utredningar/>

Samhällsnytt, 9/9-21

<https://samnytt.se/blind-nekas-fardtjanst-regionen-behover-spara-pengar/>

8. BILAGA 1

Tabell över hur diskurserna kring bidragsfusk har utvecklats mellan åren 1980 - 2021 utifrån våra diskurser samt Lundström (2011), Korsell (2005) och Stenström (2021).

Årtal	Begrepp & fokus	Händelser	Orsaksförklaring/ vilka utgör bidragsfuskarna
80-tal	Ekobrottslighet		Näringslivstoppar som fuskar
90-tal	- Begreppet 'bidragsfusk' etableras i Sverige - Fokus på missbruk av socialförsäkringen	- Lågkonjunktur - Politiska partiet Ny Demokrati etableras i Sverige	Invandrare som fuskar
1995	Allmänheten som fuskar		Fusk till följd av bristande arbets- och bidragsmoral
Slutet av 90-talet		Konservativ diskurs etableras	För mycket fokus på medborgares rättigheter och för lite på skyldigheter kopplat till bidrag
2000-tal	- Allmänheten fuskar - Fokus på fusk i sjukförsäkringen	Bidragsfusk vinner bredare politisk legitimitet då det ej är lika kopplat till ideologi	Bidragsfusk som resultat av systemanpassning/ moraliskt förfall
2006		- De borgerliga tar över makten i Sverige - Nedskärningar i arbetslöshets- och sjukförsäkringen	Nedskärningar i välfärdssystemen tolkas av vissa som attitydreglerande åtgärder snarare än ekonomiska
2008		Bidragsbrottslagen träder i kraft	
2019-2021	- Vardagsfuskdiskursen - Organiserad brottslighet diskursen - Systemfelsdiskursen		- <i>Vardagsfuskdiskursen:</i> Allmänheten som fuskar - <i>Organiserad brottslighet diskursen:</i> Kriminella icke-svenskar som fuskar - <i>Systemfelsdiskursen:</i>

			Socialförsäkringssystemets utformning utgör den felande länken
--	--	--	--